

EKONOMI-
HÖGSKOLAN

Gårdsförsäljning i Sverige

En undersökning av gårdsförsäljning i
förhållande till EU-rätten

Leia Terzin Incegul

INSTITUTIONEN FÖR HANDELSRÄTT

Affärsjuridisk kandidatuppsats

15 högskolepoäng

HARH13

HT 2023

Sammanfattning

Att gårdsförsäljning av alkoholdrycker ska bli en verklighet i Sverige är något som många vill se. För att gårdsförsäljningen ska kunna existera vid sidan om det svenska alkoholmonopolet krävs att den är förenlig med rådande EU-rätt. Centralt för den EU-rättsliga regleringen är upprätthållandet av en inre marknad där det råder fri rörlighet för varor. Artikel 37 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) reglerar statliga handelsmonopol och är tillämplig på monolets funktionssätt. Bestämmelser som inte berör ensamrätten i sig eller hur aktören utövar denna ska prövas mot artikel 34 och 36 FEUF i stället. Frågan om gårdsförsäljning ska därför prövas mot nyss nämnda artiklar. Uppsatsen behandlar således den fria rörligheten för varor i relation till eventuell gårdsförsäljning och försäljningsformens eventuella påverkan på Systembolaget. De frågeställningar som uppsatsen syftar till att svara på är för det första hur det svenska detaljhandelsmonopolet förhåller sig till EU-rätten, för det andra hur förslaget om svensk gårdsförsäljning förhåller sig till artikel 34 och 36 FEUF och för det tredje vad svensk gårdsförsäljning skulle kunna innebära för det svenska detaljhandelsmonopolet. Slutsatserna som kunde dras efter undersökningen var således att detaljhandelsmonopolet är förenligt med EU-rätten under artikel 37 FEUF så länge det inte är diskriminerande. Beträffande gårdsförsäljning kunde slutsatsen dras att en sådan bestämmelse skulle vara i strid med artikel 34, men skulle kunna rättfärdigas enligt ett av undantagen i artikel 36. Rättsläget är fortfarande till viss del oklart varpå inga absoluta slutsatser kan dras. Uppsatsens författare är dock av uppfattningen att det inte går att tillåta gårdsförsäljning. Vidare är uppfattningen att Systembolaget kommer förlora sitt monopol om gårdsförsäljning skulle införas.

Ämnesord: Detaljhandelsmonopol, Fri rörlighet för varor, Gårdsförsäljning, Alkoholmonopol, Systembolaget.

Abstract

On-farm sales of alcoholic beverages becoming a reality in Sweden many wish to see. For on-farm sales to coexist with the Swedish alcohol monopoly, compatibility with current EU law is required. Central to EU legal regulation is the maintenance of an internal market with the free movement of goods. Article 37 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) regulates state trading monopolies and is applicable to the functioning of the monopoly. Provisions that do not affect the exclusive right itself or how the operator exercises it should be examined against Article 34 and 36 TFEU instead. Therefore, the question of on-farm sales should be assessed against the aforementioned articles. Thus, this essay addresses the free movement of goods in relation to potential on-farm sales and the possible impact of this sales form on Systembolaget, the government owned and operated company of alcoholic sales. The essay aims to address Swedish retail monopoly in relation to EU law; secondly, how the proposal for Swedish on-farm sales relates to Article 34 and 36 TFEU; and thirdly, what Swedish on-farm sales could mean for the Swedish retail monopoly. The conclusions drawn after the investigation were, therefore, that the retail monopoly is compatible with EU law under Article 37 TFEU, as long as it isn't discriminating. Regarding on-farm sales, the conclusion could be drawn that such a provision would be in conflict with Article 34. However, it might be able to be justified through one of the exceptions in Article 36. The study finds that the ramifications of the law are somewhat unclear, and no absolute conclusions can be drawn. Ultimately, increasing legislation of Article 36 would negatively impact Systembolaget and its position in the market.

Keywords: Retail monopoly, Free movement of goods, On-farm sales, Alcohol monopoly, Systembolaget.

Innehåll

Sammanfattning	3
Förkortningar	7
1 Inledning	9
1.1 Bakgrund.....	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Avgränsningar	11
1.4 Metod och material	11
1.5 Disposition	12
2 Det svenska detaljhandelsmonopolet för alkohol	14
2.1 Historia och framväxt.....	14
2.2 Alkoholmonopolet i Sverige	15
3 EU-rätten och den inre marknaden	17
3.1 Fri rörlighet för varor enligt EU-rätten.....	18
3.1.1 Artikel 34 - Förbud mot kvantitativa importrestriktioner och åtgärder med motsvarande verkan	18
3.1.2 Artikel 36 - Undantagen	19
3.1.3 Sammanfattning.....	20
3.2 Rättspraxis och allmänna rättsprinciper	20
3.2.1 Dassonville-målet och åtgärder med motsvarande verkan	20
3.2.2 Dassonville-doktrinen.....	21
3.2.3 Cassis de Dijon-målet och principen om ömsesidigt erkännande.....	21
3.2.4 Cassis-doktrinen	22
3.2.5 Doktrinen om tvingande hänsyn	22
3.2.6 Proportionalitetsprincipen.....	23
3.3 Det svenska alkoholmonopolet i förhållande till den fria rörligheten för varor.....	23
3.3.1 Statliga handelsmonopol.....	24
3.3.2 Franzén-målet	25
3.3.3 Följderna av Franzén-målet	26
3.3.4 Rosengren-målet.....	26
3.3.5 Sammanfattning.....	28
4 Svensk gårdsförsäljning i relation till EU-rätten och alkoholmonopolet	29
4.1 Gårdsförsäljning i Finland.....	29
4.2 Alkotaxi-målet	29
4.2.1 EU-domstolens förhandsavgörande	30
4.3 Det nya förslaget till svensk gårdsförsäljning	31
4.4 Förslaget i relation till fri rörlighet för varor	33
4.4.1 Förslaget i relation till artikel 34.....	33
4.4.2 Keck-målet	34
4.4.3 Rättsläget efter Keck	35
4.4.4 Gårdsförsäljning som försäljningsform.....	35

4.4.5	Marknadstillträde i centrum.....	36
4.4.6	Förslaget i relation till artikel 36.....	37
4.4.7	Förslaget i relation till detaljhandelsmonopolet för alkohol.....	42
5	Sammanfattande diskussion	43
	Källförteckning.....	46

Förkortningar

EU	Europeiska unionen
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen
FEU	Fördraget om Europeiska Unionen
FEUF	Fördraget om Europeiska Unionens funktionssätt
Mom.	Moment
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den Europeiska unionen (fortsatt EU) är både en ekonomisk och politisk union som tjugosju europeiska länder är medlemmar i. EU bildades under 1958 i ett försök att främja handel mellan medlemsländerna som då enbart var sex.¹ Det var en ekonomisk union som verkade för handel genom att bland annat sänka tullavgifter och införa förbud mot olika typer av handelshinder, såsom exempelvis importrestriktioner. Under åren har det även kommit att bli en politisk union med gemensamma mål för till exempel miljö, migration och klimat.² Centralt för EU är den inre marknaden vars grundprinciper har kommit att omtalas som de “fyra friheterna”. De fyra friheterna innebär att det inom unionens gränser ska råda fri rörlighet för varor, tjänster, personer och kapital, där siktet ligger på en marknad där det råder fri konkurrens. Detta ska leda till möjligheten för samtliga medlemsländer att dra nytta av sina ekonomiskt komparativa fördelar. Syftet är att skapa en marknad med hög konkurrenskraft där EU betraktas enhetligt ur ett ekonomiskt hänseende.³

I Sverige råder ett detaljhandelsmonopol som innebär att alkohol såsom vin, sprit och öl med en alkoholhalt som överstiger 3,5% endast får säljas till konsumenter genom Systembolaget.⁴ När Sverige gick med i EU 1995 blev monopolet uppmärksammat eftersom EU-rätten har ett förbud mot nationella bestämmelser som verkar handelshindrande. Särskilda bestämmelser kring fri rörlighet för varor och import av dessa återfinns i artikel 34, Fördraget om Europeiska Unionens Funktionssätt (fortsatt artikel 34 och FEUF). Undantagen går att finna i artikel 36 FEUF (fortsatt artikel 36). Motiveringen till ett statligt alkoholmonopol är att det skulle innebära fara för folkhälsan om aktörer kan etablera sig fritt på marknaden och sälja alkohol med ett vinstsyfte.⁵ En omdiskuterad fråga i detta sammanhang har varit om det svenska detaljhandelsmonopolet för alkohol är förenligt med EU-rätten. I det välkända Franzén-målet kom domstolen fram till att det svenska detaljhandelsmonopolet för alkohol ansågs förenligt med EU-rätten utifrån artikel 37 FEUF (fortsatt artikel 37). Vidare fann EU-domstolen motiveringen om folkhälsoskäl som adekvat under artikel 36.⁶

---

¹ Europeiska Unionen, *Europeiska unionens historia 1945–1959*, Europeiska Unionen, hämtad 29 oktober, 2023, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59_sv.

² Bernitz, Ulf, *Svensk och europeisk marknadsrätt 1: Konkurrensrätten och marknadsekonomins rättsliga grundvalar*, upplaga 5:1, Norstedts Juridik, Stockholm 2019, s. 18–19.

³ A.a. s. 20–21.

⁴ 5 kap. 2 § Alkohollag (2010:1622) (fortsatt Alkohollagen).

⁵ Systembolaget, “*Vårt uppdrag gör oss lite annorlunda*”, Systembolaget, hämtad 29 oktober, 2023, <https://www.omsystembolaget.se/salja-med-ansvar/vart-uppdrag/>.

⁶ Mål C-189/95, Brottmål mot Harry Franzén.

Under de senaste cirka 10–15 åren har en annan fråga i relation till det svenska detaljhandelsmonopolet för alkohol väckts om huruvida svensk gårdsförsäljning borde vara tillåten eller inte. Problematiken i denna fråga ligger i hur regeringen ska kunna tillåta gårdsförsäljning utan att äventyra det statliga detaljhandelsmonopolet för alkohol. Det har under tidigare år gjorts två offentliga utredningar i frågan under 2009 och 2010. I den första kom utredarna fram till att svensk gårdsförsäljning inte är förenlig med det svenska detaljhandelsmonopolet.⁷ I den andra kom utredarna fram till motsatsen, alltså att svensk gårdsförsäljning är förenlig med både detaljhandelsmonopolet och EU-rätten under vissa förutsättningar.⁸ Trots detta har regeringen inte gått vidare med att legalisera gårdsförsäljning då det ansågs att rättsläget var för osäkert.

Som en jämförelse, lämnade EU-domstolen 2015 i sitt förhandsavgörande, i det så kallade alkotaxi-målet, en möjlighet för Finland att ha kvar gårdsförsäljning under vissa förutsättningar.⁹ Finland har, likt Sverige, också ett statligt detaljhandelsmonopol på alkohol. Det finska alkotaxi-målet har bidragit till att debatten i Sverige åter har blossat upp, då svenska gårdsproducenter menar att gårdsförsäljning också bör vara en svensk möjlighet. Detta har lett till att regeringen under 2020 har nått ett beslut om att en ny offentlig utredning i frågan ska göras. Utredningen stod klar 2021 med en slutsats om att svensk gårdsförsäljning kan vara förenlig med EU-rätten, fast med vissa begränsningar, utan att riskera det svenska detaljhandelsmonopolets fortlevnad.¹⁰ Regeringen tror att svensk gårdsförsäljning kan bli en verklighet redan år 2025.¹¹

Den offentliga utredningen som stod klar år 2021 innehåller volymbegränsningar som innebär att en person vid ett gårdsbesök får köpa 0,7 liter starksprit, 3 liter vin, 3 liter starköl och 3 liter annan jäst dryck.¹² Eftersom förslaget för svensk gårdsförsäljning är mer omfattande än det finska och innehåller volymbegränsningar, är det aktuellt att undersöka om gårdsförsäljning enligt utredningen är förenligt med artikel 34 och artikel 36. Med ny utveckling i området förefaller det rimligt att utreda rättsläget och eventuella förändringars påverkan på det svenska detaljhandelsmonopolet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att beskriva och analysera den fria rörligheten för varor inom EU utifrån artikel 34 och 36 FEUF i förhållande till det svenska

---

⁷ SOU 2009:22.

⁸ SOU 2010:98.

⁹ Mål C-198/14, Valev Visnapuu mot Kihlakunnansyyttäjä (Helsinki) och Suomen valtio – Tullihallitus.

¹⁰ SOU 2021:95.

¹¹ Regeringen, "Gårdsförsäljning kan bli verklighet redan 2025", Regeringen, hämtad 29 oktober, 2023, <https://www.regeringen.se/debattartiklar/2023/09/gardsforsaljning-kan-bli-verklighet-redan-2025/>.

¹² SOU 2021:95 s. 130.

detaljhandelsmonopolet och eventuell svensk gårdsförsäljning. För att uppfylla uppsatsens syfte kommer följande frågeställningar att besvaras:

- Hur förhåller sig det svenska detaljhandelsmonopolet till EU-rätten?
- Hur förhåller sig förslaget om svensk gårdsförsäljning till artikel 34 och 36 FEUF?
- Vad skulle svensk gårdsförsäljning kunna innebära för det svenska detaljhandelsmonopolet?

1.3 Avgränsningar

I uppsatsen redogörs för fri handel med varor utifrån det svenska detaljhandelsmonopolet för alkohol och eventuell svensk gårdsförsäljning. De tre andra friheterna, fri rörlighet för kapital, tjänster och personer kommer således inte att behandlas då dessa faller utanför ramen för uppsatsens syfte. Det kommer heller inte att ske någon jämförelse med det svenska spelmonopolet eller det gamla apoteksmonopolet.

1.4 Metod och material

För att uppfylla uppsatsens syfte och svara på frågeställningarna antas en utgångspunkt utifrån både den traditionella rättsdogmatiska metoden och EU-rätten. Den rättsdogmatiska metoden syftar till att tolka och redogöra för innehållet i gällande rätt.¹³ Detta görs genom att analysera och undersöka lagstiftning, juridisk doktrin, rättspraxis och förarbeten.¹⁴ Svensk lagstiftning kommer därför att användas för att definiera gränserna för detaljhandelsmonopolet. Tillsammans med lagen kommer förarbeten, i form av offentliga utredningar och propositioner, användas för att undersöka möjligheterna för gårdsförsäljning och dess eventuella påverkan på monopolet. För att vidare kunna utreda frågeställningarna och finna ett svar på dessa kommer främst rättspraxis från EU-domstolen användas då denna varit vägledande och utgör en viktig del av rättsutvecklingen.¹⁵

För att kunna driva rättsutvecklingen framåt använder sig EU-domstolen av så kallad negativ integration vilket innebär att nationell lagstiftning förbjuds om den skapar handelshinder och/eller är oförenlig med EU-rätten på andra sätt.¹⁶ Till skillnad från svensk rätt där förarbeten tillmäts stor vikt så är praxis av större betydelse inom EU-

---

¹³ Nääv, Maria och Zamboni, Mauro. Red. *Juridisk metodlära*. Uppgåva 2:2. Lund: Studentlitteratur AB, 2018, s 21–24.

¹⁴ A.a. s. 23.

¹⁵ Hettne, Jörgen och Otken Eriksson, Ida. *EU-rättslig metod: Teori och genomslag i svensk rättstillämpning*. Uppgåva 2:6. Stockholm: Norstedts Juridik, 2011, s. 171–173.

¹⁶ Nääv och Zamboni (2018) s. 120.

rätten. Förarbeten tilldelas inte så stor betydelse på grund av att EU-lagstiftningen i stort bygger på förhandlingar och kompromisser mellan medlemsstaterna.¹⁷ För att kunna tolka och fylla ut EU-rätten har i stället allmänna rättsprinciper varit av stor betydelse. Även detta utgör en skillnad mot svensk rätt där sådana principer inte tillmätts lika stor betydelse.¹⁸

Det finns olika tolkningsmetoder som används av domstolen, men den teleologiska tolkningen, även kallad ändamålstolkning, är den mest använda av dessa. Metoden innebär att den tolkning som är mest förenlig med syftet för den aktuella bestämmelsen är den som väljs.¹⁹ Detta har blivit ett väl använt verktyg då lagtexten ofta är vag och har banat väg för användning av rättspraxis, tillsammans med allmänna rättsprinciper, i större utsträckning för vägledning vid olika problem.²⁰ På grund av avsaknad av förarbeten har EU-domstolens praxis därför tillmätts stor betydelse i den EU-rättsliga metoden. Vidare har EU-domstolen yttersta makten då den avger bindande domar som kan vara direkt bindande för medlemsstaterna. På så sätt förlorar den nationella domstolen en del av sitt inflytande.²¹ Med hänsyn till detta bedöms den EU-rättsliga metoden vara tillämpbar i fråga om syfte och metod. Även juridisk doktrin i form av litteratur och artiklar kommer användas för att bidra till en nyanserad diskussion.

1.5 Disposition

Uppsatsen består av fem kapitel där det första är ett introduktionskapitel. I kapitel två ges läsaren en bakgrund till alkoholmonopolets framväxt och dess verksamhet, vilken utgör basen för uppsatsens problemformuleringar.

Det tredje kapitlet inleds med en förklaring av den inre marknaden och dess funktion. Detta följs av regleringen kring fri rörlighet för varor som presenteras tillsammans med rättspraxis från EU och allmänna rättsprinciper på området. Här görs en genomgång av bestämmelsen som möjliggör bibehållandet av ett statligt handelsmonopol. Även en redogörelse av centrala rättsfall på området görs. Fokus för kapitel tre är således hur regelverket för fri rörlighet av varor förhåller sig till alkoholmonopolet.

I det fjärde kapitlet ligger fokus på att ställa det nya förslaget i relation till regleringar och rättspraxis på området, samt att utreda eventuella effekter som gårdsförsäljning skulle kunna ha på alkoholmonopolet. Det görs en redogörelse av Alkotaxi-målet och det nya förslaget. Eftersom målet är tongivande och utgör basen för förslaget ställs dessa i relation till varandra. Följaktligen görs en jämförelse mellan det svenska

---

¹⁷ A.a. s. 134–135.

¹⁸ A.a. s. 126–127.

¹⁹ Hettne och Otken Eriksson (2011) s. 168–170.

²⁰ A.a. s. 49.

²¹ Leijon Karin, "Nationella domstolar: en balanserande kraft mellan europeisk integration och nationell suveränitet", Sieps, hämtad 7 dec, 2023, https://www.sieps.se/globalassets/publikationer/2020/2020_3epa.pdf.

och finska systemet, vilket är av vikt då båda länder har ett nästintill heltäckande detaljhandelsmonopol för alkohol.

Det femte och sista kapitlet utgör en avslutande diskussion med svar på uppsatsens frågeställningar.

2 Det svenska detaljhandelsmonopolet för alkohol

2.1 Historia och framväxt

Synen på och bestämmelserna kring alkohol var mer liberala fram till början på 1900-talet. Under 1800-talet konsumerades stora mängder alkohol i landet och brännvinet var den mest eftertraktade alkoholdrycken. Det var tillåtet att tillverka brännvin hemma och under denna tid hade befolkningen även hittat sätt att göra tillverkningen mer kostnadseffektiv, vilket ledde till att svenskarna konsumerade omåttliga mängder alkohol. Vidare var den allmänna uppfattningen att konsumtion av alkohol hade positiva hälsoeffekter.²² Nykterhetsrörelsen var under denna tid en motreaktion mot en alltmer utbredd alkoholkonsumtion. Trots många reformer, såsom bolagisering av krogverksamheten och införande av motboken, drev rörelsen på för ännu fler åtgärder.²³

Bolagisering innebar att staden tog över krogverksamheter med brännvinsförsäljning och införde 18-årsgräns med matservice som ett kriterium för tillåten alkoholförsäljning. I takt med att allt fler städer runt om i landet införde detta system infördes en bestämmelse år 1870 om att all vinst skulle gå till staten. Motboken började användas 1919. Det infördes ett max tak för inköpen och medborgarna kunde köpa alkohol via ransoneringskort. Hur stor mängd de olika medborgarna hade rätt att köpa ut baserades på samhällsklass, yrke och kön. Kvinnor fick en relativt knapp tilldelning.²⁴ Men nykterhetsrörelsen såg inte dessa åtgärder som tillräckliga och krävde ett totalförbud mot rusdrycker. Detta ledde i sin tur till en omröstning år 1922 där nej-sidan vann omröstningen med 2% och systemet med motboken blev kvar.²⁵

Motboken var kritiserad på grund av att den inte behandlade alla medborgare jämlikt och i mitten av 1900-talet var missnöjet större än någonsin. Detta ledde till att motboken avskaffades 1955 och samtliga regionala systembolag blev ett statligt bolag, Systembolaget.²⁶ Denna utveckling innebar att Sverige gav Systembolaget ett så kallat rättsligt monopol. Innebörden är att bolaget äger legal ensamrätt att driva ekonomisk verksamhet avseende alkohol. Vid ett rättsligt monopol råder konkurrensförbud och näringsfriheten är utsläckt.²⁷ Grunden till en mer restriktiv och modern alkoholpolitik var därmed lagd. Syftet var att främja folkhälsan genom att begränsa tillgängligheten av alkoholdrycker och genom att införa desintresseringsprincipen, som innebär att alkohol inte får säljas med vinstsyfte. Ett

---

²² SOU 2010:98 s.29.

²³ Systembolaget, "Från bergsmän till Bratt", Systembolaget, hämtad 2 december, 2023, <http://www.systembolagethistoria.se/teman/ursprunget/>.

²⁴ Ibid.

²⁵ SOU 2010:98 s. 29.

²⁶ Systembolaget, "1955 - Systembolaget bildas", Systembolaget, hämtad 2 december, 2023, <http://www.systembolagethistoria.se/Teman/Ursprunget/1955---Systembolaget-grundat/>.

²⁷ Bernitz (2019) s. 46-47.

privat vinstsyfte skulle leda till ökad konkurrens på marknaden och en ökad konsumtion.²⁸

2.2 Alkoholmonopolet i Sverige

Det svenska detaljhandelsmonopolet för alkohol är det verktyg som är viktigast för att kunna nå alkoholpolitikens mål, eftersom staten, genom Systembolaget, kontrollerar tillgängligheten av alkohol.²⁹ Tillgängligheten begränsas på så sätt att det enbart är Systembolaget som har tillstånd att sälja alkoholdrycker i Sverige med en alkoholhalt överstigande 2,25%.³⁰ Ordet alkoholdrycker omfattar vin, öl, spritdrycker och andra jästa alkoholdrycker som har en alkoholhalt överstigande 2,25%.³¹ Det finns dock ett undantag från monopolet som ger livsmedelsbutiker möjligheten att sälja så kallad folköl med en maximal alkoholhalt om 3,5%. För att kunna göra detta måste anmälan ske till den kommun där livsmedelsbutiken är verksam.³²

Genom att begränsa detaljhandeln till en statligt ägd aktör kan staten reglera försäljningsvillkor och på så sätt begränsa konsumtionen, vilket i sin tur görs genom att begränsa tillgängligheten. Några exempel är åldersgräns på fyllda tjugo för att kunna köpa alkoholhaltiga drycker på Systembolaget, öppettiderna för Systembolagets butiker är framtagna så att köp måste planeras och inte kan ske spontant en helgkväll, samt att det aldrig finns extrapriser eller kampanjer på alkohol.³³ Vidare ingår det i Systembolagets uppdrag att upplysa om alkoholens skadeverkningar och arbeta förebyggande på olika sätt. Utöver detta ska bolaget erbjuda god service och kunna tillgodose efterfrågan. För att möta efterfrågan tillhandahåller Systembolaget ett brett sortiment både när det kommer till typ av sprit och ursprung.³⁴ Privatpersoner kan även beställa alkoholhaltiga drycker som inte finns i sortimentet genom bolaget. Varorna levereras då till den butik som beställningen gjordes i och upphämtning görs i samma butik. Att beställa in sådant som efterfrågas är en skyldighet som bolaget har gentemot kunderna och gäller för import av både inhemska och utländska varor.³⁵

När Sverige gick med i EU år 1995 riktades blickarna mot det rådande monopolet. Ett monopol är konkurrensbegränsande och därför inte direkt förenligt med EU-

---

²⁸ SOU 2010:98 s. 30.

²⁹ Prop 2009/10:125 s. 59.

³⁰ 5 kap. 2 § Alkohollagen.

³¹ 1 kap. 5 § Alkohollagen.

³² 5 kap. 5 § Alkohollagen.

³³ Systembolaget, "Vårt uppdrag gör oss lite annorlunda".

³⁴ Ibid.

³⁵ SOU 2010:98 s.33.

rätten och dess centrala pelare, den inre marknaden.³⁶ I nästa avsnitt behandlas monopollet i förhållande till EU-rätten.

---

³⁶ Bernitz (2019) s.47.

3 EU-rätten och den inre marknaden

År 1957 signerades Romfördraget av sex länder (Belgien, Nederländerna, Luxemburg, Frankrike, Tyskland och Italien), varpå den europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG) bildades. Länderna hade tidigare skapat en gemensam marknad för kol och stål, europeiska kol- och stålgemenskapen, under 1951 för att skapa en gemensam marknad vid handel av dessa varor. Det berodde på att länderna efter andra världskriget ville undvika ett nytt krig och se till att Europa började byggas upp på nytt, utan oro för militär upprustning. Samarbetet fungerade väl och berörda länder såg fördelar med denna typ av överenskommelser. Syftet med det nya fördraget var att skapa en gemensam marknad för all sorts handel och även införa fri rörlighet för varor, tjänster, personer och kapital. Det nya fördraget kom att gälla från och med den första januari 1958 och länderna hade nu skapat en tullunion.³⁷ Med tiden utökades gemenskapen med fler medlemsländer och förvandlades 1993 till Europeiska unionen. Under åren har allt fler arbetsområden tillkommit som medlemsländerna gjort harmoniserade insatser på, såsom gränsöverskridande brottslighet, miljö- och klimatfrågor, migrationspolitik med mera.³⁸

Skapandet och upprätthållandet av en inre marknad har alltid varit centralt för EU. Detta stadgas i artikel 26.2 FEUF;

“Den inre marknaden ska omfatta ett område utan inre gränser, där fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital säkerställs i enlighet med bestämmelserna i fördragen”.

Detta är en viktig grund för att EU ska kunna upprätthålla en konkurrenskraftig marknad och främja fortsatt europeisk integration. Grundprincipen är att samtliga handelshinder mellan medlemsländerna ska avskaffas, vilket uppnås genom ett förbud mot diskriminering. Samtliga aktörer ska ha lika möjligheter att tillträda marknaden oberoende av nationalitet.³⁹ Inom EU-rätten finns det en del principer och bestämmelser som har givits direkt effekt. I domen Van Gend en Loos slogs det fast att direkt effekten syftar till att skydda rättsställningen hos den enskilda individen.⁴⁰ Majoriteten av bestämmelserna som reglerar den inre marknaden omfattas av detta varpå både fysiska och juridiska personer i medlemsländerna kan åberopa bestämmelserna. Detta innebär i sin tur att de nationella domstolarna

---

³⁷ Weiss, Friedl och Kaupa, Clemens. *European Union Internal Market Law*. Upplaga 4. Cambridge: University Press, 2014, s. 3–7.

³⁸ Sveriges Riksdag, *EU:s politikområden*, Riksdagen, hämtad 11 november, 2023, <https://www.riksdagen.se/sv/sa-fungerar-riksdagen/sa-fungerar-eu/eus-politikomraden/>.

³⁹ Bernitz (2019) s. 20.

⁴⁰ Mål 26/62 Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos mot Nederländska skatteförvaltningen, s.5.

ansvarar över att den nationella lagstiftningen är i linje med EU-rätten och att denna tillämpas korrekt.⁴¹

Vidare har EU-rätten företräde framför nationell lagstiftning, vilket framgår av den så kallade företrädesprincipen.⁴² Enligt EU-domstolens praxis får domstolar inte tillämpa nationella bestämmelser som strider mot EU-rätten. Detta innebär att EU-rättsliga regler och bestämmelser ska tillämpas framför nationella oavsett vad som står i nationell rättsordning. EU-domstolen nådde denna slutsats i målet Costa mot ENEL då den ansåg att länderna inte skulle kunna skapa nationella regler och bestämmelser eller stifta lagar som strider mot den rättsordning de tillsammans skapat. Det finns dock undantag som gör att nationell rätt kan gå före och avser fall där till exempel intresset av rättssäkerhet väger tyngre (se avsnitt 3.1.1 om artikel 36).⁴³

Som behandlats i kapitel två har Sverige ett detaljhandelsmonopol för alkohol som innebär en begränsning av den fria konkurrensen. Vid en första anblick kan därför uppfattningen vara att ett monopol inte är förenligt med EU:s mål om ett upprätthållande av en konkurrenskraftig inre marknad och att den därför skulle strida mot bestämmelserna om fri rörlighet för varor, som återfinns i artikel 34.⁴⁴ Det finns däremot en specialbestämmelse i artikel 37 som gör att ett statligt detaljhandelsmonopol är förenligt med EU-rätten⁴⁵ med kravet att det inte förekommer någon diskriminering inom ramarna för monopolet. Artikel 34 utgör huvudregeln på området medan undantagen går att finna i artikel 36. Båda behandlas i avsnitt 3.1.

3.1 Fri rörlighet för varor enligt EU-rätten

3.1.1 Artikel 34 - Förbud mot kvantitativa importrestriktioner och åtgärder med motsvarande verkan

Förbud mot kvantitativa importrestriktioner och åtgärder med motsvarande verkan regleras i denna artikel. Förbudet innebär att alla typer av restriktioner som ämnar att begränsa hur mycket en aktör kan importera av en vara genom till exempel kvotsystem eller införsel förbud inte är tillåtna. En central princip är att diskriminering är förbjudet.⁴⁶ För att denna artikel ska kunna tillämpas har EU-domstolen genom praxis slagit fast att handelshindret måste påverka samhandeln inom EU negativt, vilket kallas för *samhandelskriteriet*.⁴⁷

---

⁴¹ Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 172 – 173.

⁴² A.a. s. 173.

⁴³ A.a. s.174 – 176.

⁴⁴ Bernitz (2019) s. 47.

⁴⁵ Se avsnitt 3.3.

⁴⁶ Weiss och Kaupa (2014) s.55.

⁴⁷ Bernitz, Ulf och Kjellgren, Anders, *Europarättens grunder*, Upplaga 7, Norstedts Juridik, 2022, s. 327.

Vidare förbjuder artikeln även åtgärder med motsvarande verkan. Detta omfattar samtliga lagar och regler som potentiellt, faktiskt, direkt eller indirekt hindrar import av varor som kunde ha ägt rum eller gör det svårare och/eller dyrare att importera varan från ett medlemsland i jämförelse med att själv tillverka den.⁴⁸ Detta fastställdes i Dassonville-målet som redogörs för nedan.⁴⁹ EU-domstolens avgörande i målet har lett till ett brett område som kan komma att innefatta många olika typer av handelshinder.⁵⁰

Åtgärder med motsvarande verkan kan vara lagar och regler som verkar diskriminerande genom att ställa olika krav på inhemska och utländska varor för att de ska få säljas. I de fall där samma krav ställs för både inhemska och utländska varor kan fortfarande de nationella kraven i ett annat medlemsland vara annorlunda, varpå kravet verkar handelshindrande och har därmed en negativ påverkan på samhandeln inom EU.⁵¹ Detta då en leverantör skulle behöva uppfylla ytterligare krav för att kunna exportera sin vara till den berörda importören, och skulle ge en så kallad *dubbel börda*, och är förbjudet.⁵² Detta fastställdes i Cassis de Dijon-målet som redogörs för nedan.⁵³

3.1.2 Artikel 36 - Undantagen

Trots att kvantitativa importrestriktioner och åtgärder med motsvarande verkan är förbjudna har artikel 36 ett antal undantagsförhållanden som kan åberopas i vissa situationer. Artikel 36 är tillämplig på nationella regler som i olika utsträckning verkar diskriminerande och är uttömmande. Innebörden är att det enbart är de undantag som anges i artikeln som kan åberopas.⁵⁴ Några exempel är bestämmelser som strider mot förbudet på grund av allmän hälsa, allmän ordning och allmän säkerhet. Bedömningen i dessa fall är att skyddet för till exempel allmän hälsa väger tyngre än upprätthållandet av den fria rörligheten för varor.⁵⁵ Eftersom artikeln inskränker den fundamentala rättigheten om fri rörlighet på den inre marknaden har EU-domstolen beslutat att en snäv tolkning av artikeln måste tillämpas vid bedömning.⁵⁶

Vid åberopande av artikel 36 är det medlemslandet som innehar bevisbördan för att de nationella bestämmelserna, som strider mot förbudet, är nödvändiga. Utöver detta måste åtgärden stå i proportion till sitt syfte. Innebörden är att det inte får finnas

---

⁴⁸ Weiss och Kaupa (2014) s. 55.

⁴⁹ Avsnitt 3.2.1.

⁵⁰ Bernitz och Kjellgren (2022) s. 327.

⁵¹ Mål C-120/87 Rewe-Zentrale AG mot Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. (Cassis de Dijon), punkterna 14–15.

⁵² Bernitz (2019) s. 21.

⁵³ Se avsnitt 3.2.3.

⁵⁴ Se bland annat Mål 98/86 Brottmål mot Arthur Mathot.

⁵⁵ Bernitz och Kjellgren (2022) s. 337 – 338.

⁵⁶ Mål C-46/76, *Bauhuis*, EU:C:1977:6, s. 12 och Mål C-113/80, *Kommissionen mot Irland*, EU:C:1981:139, s. 7.

handelshindrande åtgärder med mindre påverkan på den fria rörligheten som skulle kunna tillämpas i stället.⁵⁷ Slutligen kan artikel 36 enbart åberopas på områden där EU inte har vidtagit harmoniserande åtgärder. Alltså att det inte finns några unionsrättsliga regler som berör den nationella bestämmelsen.⁵⁸

3.1.3 Sammanfattning

Utän artikel 37 skulle således ett monopol vara förbjudet enligt artikel 34 eftersom det, genom att verka handelshindrande och konkurrensbegränsande, påverkar samhandeln inom EU negativt. Detta genom att berörda varor inte kan exporteras och importeras fritt i den medlemsstat som innehar monopolet. Nästa steg hade varit att undersöka om några undantag enligt artikel 36 är tillämpliga varpå allmän hälsa skulle kunna åberopas. Båda artiklarna omfattas av direkt effekt. Enligt företrädesprincipen och rådande direkt effekt bör det svenska monopolet därmed ha avskaffats vid inträdet i EU, förutsatt att argumentet om allmän hälsa inte skulle hålla. Trots detta har Sverige fått behålla sitt monopol i alla dessa år, vilket beror på specialbestämmelsen som föreskriver att ett statligt detaljhandelsmonopol inte behöver avskaffas så länge det inom monopolets ramar råder fri rörlighet för varor.

Monopolets fortlevnad efter inträdet i EU prövades i rätten 1997, i det välkända Franzén-målet. De rättsliga problemen prövades mot artikel 34, 36 och 37.⁵⁹ Artikel 37 utgör, som kort nämnt, en specialbestämmelse som berör statliga handelsmonopol och behandlas tillsammans med målet i avsnitt 3.3. Dessförinnan ska praxis och rättsprinciper som varit vägledande på området, och som domstolen använt i sina resonemang, behandlas i nästa kapitel för att ge en djupare förståelse för ramverket.

3.2 Rättspraxis och allmänna rättsprinciper

3.2.1 Dassonville-målet och åtgärder med motsvarande verkan

I Dassonville-målet, C-8/74, hade ett par näringsidkare i Belgien importerat skotsk whisky från Frankrike. Enligt belgisk lag behöver alkohol som har en ursprungsbeteckning på flaskan eller förpackningen ha ett ursprungscertifikat från exportlandet. I detta fall krävde Belgien att näringsidkarna skulle presentera ett ursprungscertifikat utfärdat från den brittiska tullen där whiskyn producerades. Whiskyn hade emellertid importerats till Frankrike lagligt och var i fri omsättning på den franska marknaden.⁶⁰ Eftersom Frankrike inte hade några nationella bestämmelser kring ursprungscertifikat kunde exportören inte tillhandahålla detta. Rättsfrågan var alltså huruvida den nationella bestämmelsen i Belgien var förenlig

---

⁵⁷ Bernitz (2019) s. 261.

⁵⁸ Bernitz och Kjellgren (2022) s. 336.

⁵⁹ Mål C-189/95, s. 11.

⁶⁰ Mål C-7/84 Procureur du Roi mot Benoît et Gustave Dassonville. punkterna 1–3.

med EU-rätten. EU-domstolen kom fram till att en importör som inte importerar varan direkt från ursprungslandet kommer att ha stora svårigheter att få tag på ett ursprungscertifikat i jämförelse med den som importerar direkt från ursprungslandet.⁶¹

Med hänsyn till att varan redan satts i fri omsättning på den franska marknaden och att det skulle innebära stora svårigheter för näringsidkarna Dassonvilles att erhålla ursprungscertifikatet bedömde EU-domstolen att den belgiska nationella bestämmelsen var en åtgärd med motsvarande verkan som faller under artikel 34.⁶² I målet fastslogs som ovan nämnt att⁶³:

“Alla handelsregler antagna av medlemsstater som kan utgöra ett hinder, direkt eller indirekt, faktiskt eller potentiellt, för handeln inom gemenskapen skall anses som åtgärder med motsvarande verkan som kvantitativa restriktioner.”

3.2.2 Dassonville-doktrinen

Målet ovan har kommit att kallas för Dassonville-formeln. Formeln är vittomfattande med tanke på att det är mycket som kan gå under indirekta och potentiella hinder.⁶⁴ Att det utgör ett faktiskt handelshinder är alltså inte av stor vikt. Utan det räcker att en åtgärd potentiellt skulle kunna vara handelshindrande. Fokus ligger alltså på själva effekten av hindret och inte dess rättsliga form. Vidare spelar inte storleken av effekten någon roll då det inte ställs några minimikrav i artikel 34. De-minimis krav är alltså inte tillåtna och alla handelshindrande åtgärder oavsett storlek är förbjudna.⁶⁵

EU-domstolens bedömning i målet har lagt grunden för vad som ska betraktas som en åtgärd med motsvarande verkan och för artikel 34 i sin helhet. Eftersom tillämpningsområdet som diskuterats ovan är extensivt har avgörandet spelat stor roll för praxis på området.⁶⁶

3.2.3 Cassis de Dijon-målet och principen om ömsesidigt erkännande

I målet Cassis de Dijon, C-120/78, hade företaget Rewe-Zentral importerat fransk fruktlikör vid namn Cassis de Dijon som var i fri omsättning på den franska marknaden. Enligt tysk lag behövde denna typ av alkohol inneha en procentsats på minst 25%. Då Cassis enbart innehöll 15-20% ansåg det tyska

---

⁶¹ A.a. punkt 4.

⁶² A.a. punkt 9.

⁶³ A.a. punkt 5.

⁶⁴ Bernitz och Kjellgren (2022) s. 327.

⁶⁵ Mål 177 och 178/82 Van De Haar m.fl.

⁶⁶ Bernitz och Kjellgren (2022) s. 329.

Bundesmonopolverwaltung für Branntwein att varan inte kunde marknadsföras som likör och var i strid med nationell rätt.⁶⁷ Rättsfrågan, likt i ovan avsnitt, handlade om huruvida den tyska nationella rätten var förenlig med EU-rätten. Den nationella domstolen i Tyskland bad EU-domstolen om ett förhandsavgörande. EU-domstolen kom fram till att en lägsta procentsats som krav för att alkoholen ska saluföras när den tillverkats lagligt och redan saluförts i en annan medlemsstat utgör en kvantitativ importrestriktion enligt artikel 34 då bestämmelsen verkar handelshindrande.⁶⁸

3.2.4 Cassis-doktrinen

Cassis-målet är känt för att artikel 34 tillämpades trots att det inte handlade om diskriminering. I fallet ovan behandlas samtliga varor både nationella och utländska varor lika då kravet var att samtliga likördrycker var tvungna att innehålla minst 25% alkohol för att kunna marknadsföras som likör på den tyska marknaden. Men EU-domstolen kom fram till att trots likabehandling så påverkade bestämmelsen samhandeln negativt varpå förbudet under artikel 34 var tillämpligt.⁶⁹ Utgångspunkten var det så kallade *dubbelbördesresonemanget* som behandlats i avsnitt 3.1.1 ovan. EU-domstolen slog även fast att en vara som tillverkats och saluförts lagligt i ett medlemsland inte får vägras tillträde till andra marknader inom EU. Detta har kommit att kallas för *Cassis-principen* eller *principen om ömsesidigt erkännande*.⁷⁰

Genom denna dom klargjordes området som förbuden i artikel 34 är tillämpliga på. Nu var det inte bara diskriminerande åtgärder utan även icke-diskriminerande åtgärder som omfattades ifall dessa påverkade samhandeln negativt. Detta gjorde att fler undantag än de som återfinns i artikel 36 FEUF (fortsatt artikel 36) var nödvändiga och så skapades doktrinen om tvingande hänsyn⁷¹.

3.2.5 Doktrinen om tvingande hänsyn

Tvingande hänsyn ger medlemsländerna en möjlighet att legitimera icke-diskriminerande åtgärder som verkar samhandelshindrande trots att dessa är förbjudna enligt Cassis-doktrinen. Undantagen som anges i artikel 36 kan också tillämpas men tvingande hänsyn ger fler möjligheter att rättfärdiga sådana åtgärder. Detta beror på att artikel 36 ska tolkas snävt.⁷² I många fall har hänsyn godtagits som argument för att acceptera handelshindrande åtgärder. De åtgärder som EU-domstolen godkänt utifrån tvingande hänsyn har främst varit kring områden som

---

⁶⁷ Mål C-120/87, s. 2.

⁶⁸ A.a. punkterna 14–15.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Bernitz och Kjellgren (2022) s. 341.

⁷¹ A.a. s. 340.

⁷² Mål C-46/76, *Bauhuis*, EU:C:1977:6, s. 12, Mål C-113/80, *Kommissionen mot Irland*, EU:C:1981:139, s. 7 och avsnitt 3.1.2.

medlemsländerna har befogenhet över. Med tiden har doktrinen om tvingande hänsyn utvidgats, genom rättspraxis, och bland annat även kommit att omfatta skydd av biologisk mångfald, brottsbekämpning och miljö. Förutsättningarna för att denna doktrin ska kunna åberopas är att det inte finns några harmoniserande åtgärder på området och åtgärderna ska vara lämpade samt proportionerliga i relation till deras syfte.⁷³

3.2.6 Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen är en allmän rättsprincip som genomsyrar alla unionsrättsliga bedömningar. Innebörden av principen är att åtgärder som vidtas av medlemsländerna inte får vara mer betungande än vad som anses vara nödvändigt för att uppnå ändamålet.⁷⁴ Proportionalitetsprincipen regleras i artikel 5.4, Fördraget om Europeiska Unionen (fortsatt FEU). Genom denna artikel regleras hur EU:s befogenheter får lov att utövas enligt fördragen och sätter därmed gränser för åtgärder avseende lagstiftningsprocessen. Vidare har principen varit av stor betydelse för rättstillämpningen av EU-domstolens praxis. För att bedöma om en åtgärd är proportionell används ofta ett test som består av tre kriterier, ett så kallat proportionalitetstest. Kriterierna går ut på att bedöma om åtgärden är ändamålsenlig, om den är nödvändig eller om något mindre betungande kan införas i stället och slutligen gör man en bedömning avseende den eventuella skada som åtgärden kan orsaka och ifall denna är proportionell.⁷⁵ Denna typ av bedömning är grundläggande i praxis som berör handelshindrande åtgärder, särskilt vad gäller åtgärder som hindrar import från andra medlemsstater. Sammanfattningsvis är det alltså viktigt att åtgärderna står i proportion till sitt syfte samtidigt som det är sannolikt att det eftersträvade målet kan nås genom åtgärderna. Det är även av högsta vikt att välja den åtgärd som är minst betungande i de fall där möjligheten att välja olika åtgärder finns.⁷⁶

3.3 Det svenska alkoholmonopolet i förhållande till den fria rörligheten för varor

Ett monopol innebär att det endast finns en enda leverantör eller säljare som kontrollerar utbudet av en specifik vara eller tjänst på marknaden. Inom ett monopol har den dominerande aktören ingen konkurrens och kan därmed bestämma priser samt andra villkor som ska gälla på marknaden. Aktören har alltså ensamrätt utan ett juridiskt skydd mot att konkurrenter etablerar sig. Detta är dock ovanligt. Rättsliga

---

⁷³ Bemitz och Kjellgren (2022) s. 343 – 344.

⁷⁴ Se bland annat mål C-124/97 Markku Juhani Lääriä, Cotswold Microsystems Ltd och Oy Transatlantic Software Ltd mot Häradsåklagaren i Jyväskylä och finska staten. EC:C:1999:435 och Mål C-170/04 Klas Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren.

⁷⁵ Mål C-55/94, Reinhard Gebhard mot Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano

⁷⁶ Bemitz och Kjellgren (2022) s. 171.

monopol är vanligare och innebär att en aktör, till exempel ett visst företag, givits legal ensamrätt att driva en specifik verksamhet exempelvis Systembolaget.⁷⁷

3.3.1 Statliga handelsmonopol

I artikel 37 regleras bestämmelserna om statliga handelsmonopol, enligt följande:

”1. Medlemsstaterna ska säkerställa att statliga handelsmonopol anpassas på sådant sätt att ingen diskriminering med avseende på anskaffnings- och saluföringsvillkor föreligger mellan medlemsstaternas medborgare

Bestämmelserna i denna artikel ska tillämpas på varje organ genom vilket en medlemsstat, rättsligt eller i praktiken, direkt eller indirekt kontrollerar, styr eller märkbart påverkar import eller export mellan medlemsstaterna. Dessa bestämmelser ska även tillämpas på monopol som staten överlåtit på andra.

2. Medlemsstaterna ska inte vidta några nya åtgärder som strider mot de principer som anges i punkt 1 eller som begränsar räckvidden av de artiklar som avser förbud mot tullar och kvantitativa restriktioner mellan medlemsstaterna.

3. Om ett statligt handelsmonopol har en reglering som är utformad för att underlätta avsättningen eller det ekonomiska utbytet av jordbruksprodukter ska vid tillämpningen av reglerna i denna artikel likvärdiga garantier för sysselsättning och levnadsstandard tillförsäkras berörda producenter”

Trots att statliga handelsmonopol verkar handelshindrande behöver de inte avskaffas under förutsättning att EU-rätten tillämpas inom ramen för monopol. För att EU-rätten ska anses vara tillämpad ska monopol i fråga om anskaffnings- och saluförandevillkor verka icke-diskriminerande, vilket bland annat fastställdes i Cassis de Dijon-målet.⁷⁸ Samtliga företag inom EU ska alltså inom monopolens gränser behandlas lika. Vidare måste monopol vara utformat proportionerligt i förhållande till sitt syfte.⁷⁹ Bedömningen görs med andra ord baserat på monopolens funktionssätt och därmed på hur aktören utövar sin ensamrätt. Artikelns utgör en specialregel som kan tillämpas på bland annat det svenska detaljhandelsmonopolet för alkohol. Det är dock värt att nämna att andra typer av monopol i regel utgör otillåtna handelshinder. Importmonopolet är ett sådant och har avvecklats på grund av att det var särskilt betungande.⁸⁰

---

⁷⁷ Bernitz (2019) s. 47.

⁷⁸ Mål C-120/87 Rewe-Zentrale AG mot Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. (Cassis de Dijon), punkt 7.

⁷⁹ Bernitz och Kjellgren (2022) s. 448.

⁸⁰ Ibid.

3.3.2 Franzén-målet

I Franzén-målet, C-189/95, sålde en ICA-handlare vin i sin butik. Vinet var främst inköpt genom import från Danmark men även genom inköp från Systembolaget. Under den tid som händelserna tog plats behövdes ett tillverknings- eller partihandelstillstånd för att kunna sälja alkohol drycker, vilket Harry Franzén saknade. På grund av detta åtalades han för brott mot alkohollagen (1994:1738). Franzén själv hävdade att monopolet var i strid mot bestämmelsen om fri rörlighet för varor.⁸¹ Ett förhandsavgörande från EU-domstolen avseende tolkning av artikel 34 och 37 begärdes av tingsrätten då rättsläget var obeprövat sedan tidigare. De aktuella rättsfrågorna i fallet berörde huruvida monopolet var förenligt med artikel 34 (dåvarande artikel 30 EEG) och om monopolet stred mot artikel 37.⁸² EU-domstolen beslutade att dela upp monopolet i två delar och bedöma monopolets funktionssätt utifrån artikel 37 och övriga regler rörande monopolet enligt artikel 34.⁸³

Den första delen behandlas av EU-domstolen med hjälp av praxis avseende artikel 37. Ett statligt handelsmonopol måste inte nödvändigtvis avskaffas men ska anpassas på ett sådant sätt att diskriminering inom ramarna för monopolet inte förekommer. Bedömningen av diskriminering görs baserat på hur anskaffnings- och saluföringsvillkoren är utformade. Villkoren får inte lov att skilja sig mellan medlemsstaterna.⁸⁴ Således måste det råda fri rörlighet för varor inom ramarna för monopolet för att det ska bedömas som icke-diskriminerande.⁸⁵ Systembolaget bedömdes ha en väl utformad urvalsprocess av drycker som skulle tillhandahållas där en objektivt lagd produktplan följdes vid beställningar. Det gjordes ingen skillnad på dryckers ursprung då alla med tillverknings- eller partihandelstillstånd kunde ansöka om att få sälja sina produkter genom Systembolaget. Beslut kring urval och sortiment grundades på affärsmässiga villkor såsom varans pris och samtliga leverantörer hade rätt till en redogörelse om deras produkt inte blev invald i sortimentet. Utöver detta kunde dessa leverantörer begära provförsäljning av sin vara och även få beslutet prövat hos alkoholsortimentsnämnden.⁸⁶

Med hänsyn till detta bedömde EU-domstolen att urvalsprocessen inte var diskriminerande och inte heller missgynnande mot utländska produkter eftersom samtliga alkohol drycker, oavsett ursprung, bedömdes enligt samma kriterier.⁸⁷ Således bedömdes monopolet vara förenligt med artikel 37 och fri rörlighet för varor i enlighet med bestämmelserna i artikel 34 ansågs vara tilläpade inom ramarna för monopolet. EU-domstolen tyckte även att monopolets syfte, att skydda folkhälsan,

---

⁸¹ Mål C-189/95, s.1–3.

⁸² A.a. punkt 29.

⁸³ A.a. punkterna 35–36.

⁸⁴ A.a. punkt 38.

⁸⁵ A.a. punkt 37.

⁸⁶ A.a. punkterna 46–51.

⁸⁷ A.a. punkt 52.

var tydligt utifrån hur regeringen hade utformat Systembolaget och dess verksamhet.⁸⁸

Den andra delen avsåg nationell lagstiftning som stod utanför monopolets funktionssätt men ändå hade en påverkan på det. Det handlade om den bestämmelse som reglerar vem Systembolaget kunde köpa varor från. Enligt dåvarande alkohollag (1994:1738) kunde köp enbart ske av leverantörer med tillverknings- eller partihandelstillstånd. Dessa tillstånd beviljades enbart om alla restriktiva villkor var uppfyllda.⁸⁹ EU-domstolen bedömde att kravet om innehav av tillverknings- eller partihandelstillstånd utgjorde hinder för import på grund av att det enbart kunde erhållas genom en kostsam process.⁹⁰ Den svenska regeringen åberopade då artikel 36 och tryckte på folkhälsoskäl. Däremot bedömde EU-domstolen att åtgärden var särskilt betungande för utländska leverantörer och inte stod i proportion till sitt syfte. Därmed utgjorde den en åtgärd med motsvarande verkan och stred mot den nationella lagstiftningen mot både artikel 34 och 36.⁹¹

3.3.3 Följderna av Franzén-målet

EU-domstolen bedömde således att det svenska detaljhandelsmonopolet var förenligt med artikel 37 och därmed EU-rätten. Förutsättningen för detta var att monopolet fungerade på ett icke-diskriminerande sätt både avseende inhemska och utländska produkter. Vidare motiverades bibehållandet av Systembolaget med att bolaget skyddade befolkningen från alkoholens skadeverkningar. Systembolaget ansågs även vara lämpade att utföra ålderskontroller varpå denna befogenhet fick bli kvar hos bolaget.⁹² Kravet om innehav av tillverknings- eller partihandelstillstånd ansågs däremot vara för betungande och var därmed i strid med artikel 34. Med hänsyn till detta beslutade Sverige att ta bort tillståndssystemet.⁹³

3.3.4 Rosengren-målet

År 2007 ifrågasattes det svenska alkoholmonopolet på nytt i Rosengren-målet, C-170/04. Klas Rosengren hade tillsammans med bekanta beställt ett antal lådor vin från en producent i Spanien, vilka beslagtogs i den svenska tullen då det utgjorde ett brott mot den dåvarande alkohollagstiftningen.⁹⁴ Privatimport av alkohol var vid denna tid förbjudet varpå de aktuella rättsfrågorna i fallet berörde huruvida förbudet mot privatimport skulle bedömas mot artikel 37 (dåvarande artikel 31 EG) som en del av detaljhandelsmonopolet eller om det skulle betraktas som en åtgärd med

---

⁸⁸ A.a. punkt 41.

⁸⁹ A.a. punkterna 67–68.

⁹⁰ A.a. punkt 71.

⁹¹ A.a. punkterna 69 och 74–77.

⁹² Prop 1998/99:134 s. 83–85.

⁹³ A.a. s. 96–99.

⁹⁴ Mål C-170/04 Klas Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren, punkterna 10–11.

motsvarande verkan enligt artikel 34 (dåvarande artikel 28 EG). Vidare berörde EU-domstolen frågan om åtgärden, i det fall den bedömdes som en åtgärd med motsvarande verkan, kunde motiveras av nuvarande artikel 36 med hänsyn till skydd för människors liv och hälsa och om åtgärden i sådana fall kunde anses vara proportionerlig.⁹⁵

I den första frågan kom EU-domstolen fram till att den nationella bestämmelsen inte utgjorde en del av monopolets funktionssätt. Ensamrätten som Systembolaget givits avsåg försäljning av alkoholdrycker till privatpersoner och inte import. Därmed kunde bestämmelsen inte anses utgöra en åtgärd som reglerar monopolets funktionssätt.⁹⁶ Bestämmelsen kunde komma att påverka monopolets funktionssätt då privatpersoner vid tillfället var tvungna att vända sig till Systembolaget för att beställa alkoholdrycker som inte fanns i sortimentet. Däremot reglerade bestämmelsen inte funktionssättet eftersom den inte utgjorde några villkor för detaljhandeln av alkoholdrycker.⁹⁷ Förbudet i den svenska alkohollagstiftningen avsåg partihandel. Med hänvisning till Franzén-målet⁹⁸, där EU-domstolen sedan tidigare bedömt att partihandel faller utanför monopolets funktionssätt, fastställdes att förbudet ska testas mot artikel 34.⁹⁹

Enligt 5 kap 5 § i den dåvarande alkohollagen var Systembolaget skyldigt att beställa hem varor som kunden efterfrågade men som inte fanns i sortimentet. Det fanns dock en begränsning på hur många flaskor som kunde beställas hem.¹⁰⁰ Samma bestämmelse gav därför Systembolaget rätten att neka en beställning som översteg maxtaget för antalet flaskor. Kunden hade heller ingen rätt att bestämma vilken typ av flaska som skulle beställas eller styra över omständigheterna för leverans. Utöver detta tog Systembolaget betalt för kostnader som uppstått för administration och transport. Även en marginal om 17% togs ut i samband med detta. Denna typ av extrakostnader hade köparen inte behövt betala vid privatimport, varpå denne drabbades av en rad olägenheter på grund av bestämmelsen.¹⁰¹

Således utgjorde den nationella bestämmelsen en kvantitativ importrestriktion i strid med artikel 34, dels för att bestämmelsen innehöll en kvantitativ restriktion genom sitt maxtak, dels för att olägenheterna som drabbade kunden var handelshindrande.¹⁰² EU-domstolen utgick i sin bedömning från Dassonville-målet där det fastslogs att samtliga handelshindrande åtgärder avser en åtgärd med motsvarande verkan. Det

---

⁹⁵ A.a. punkt 14.

⁹⁶ A.a. punkterna 20–22.

⁹⁷ A.a. punkterna 23–24.

⁹⁸ Se avsnitt 3.2.1.

⁹⁹ Mål C-170/04, punkterna 25–27.

¹⁰⁰ A.a. punkt 33.

¹⁰¹ A.a. punkterna 34–35.

¹⁰² A.a. punkterna 32 och 36.

fastslogs även att de-minimis krav är förbjudna och att alla handelshindrande åtgärder oavsett storlek utgör en importrestriktion.¹⁰³

Slutligen skulle bestämmelsen prövas utifrån artikel 36 och dess möjlighet att motiveras utifrån skydd för människors hälsa och liv. I utredningen av denna fråga tydliggjordes att Systembolaget i princip aldrig har avslagit en beställningsförfrågan även om möjligheten fanns. Det spelade därför inte någon större roll om kunden importerade varan själv eller via systemet.¹⁰⁴ Vidare ville den svenska staten motivera förbudet med hänsyn till skydd för ungdomars liv och hälsa. Den gällande åldersgränsen för köp av alkoholdrycker (20 år) var dock densamma för både detaljhandel och import, varpå det ifrågasattes om bestämmelsen i större utsträckning hindrade ungdomar från köp. Om lagen skulle anses vara förenlig med artikel 36 behövde den vara proportionerlig i relation till sitt syfte.¹⁰⁵ För detta krävs att det inte finns andra åtgärder som kan uppnå samma ändamål och verka mindre handelshindrande.¹⁰⁶ Med hänsyn till att åldersgränsen var likadan för detaljhandel och import samtidigt som Systembolaget själva inte alltid kontrollerade åldersgränsen vid order som gick ut till postombud och liknande kunde inte åtgärden anses vara proportionerlig.¹⁰⁷

3.3.5 Sammanfattning

Både Franzén- och Rosengren-målet har lett till en gränsdragning mellan artikel 34 och artikel 37 samt en precisering av den gränsdragningen. Artikel 37 är tillämplig på innehavarens ensamrätt och hur denna utövas medan artikel 34 är tillämplig på sådant som faller utanför ensamrätten men ändå påverkar monopolet i viss utsträckning. Vidare måste bestämmelserna om fri rörlighet för varor efterlevas och handelshindrande åtgärder får inte förekomma inom monopolet. Samtidigt har fallen kommit att förändra vad som omfattas av det svenska detaljhandelsmonopolet för alkohol. Det är enbart detaljhandel som det statliga Systembolaget har monopol på enligt 5 kap 1 § alkohollagen (2010:1622), med undantag för folköl med en alkoholhalt upp till 3,5%. Privatpersoner får däremot fritt importera alkoholdrycker från utlandet för privat bruk enligt 4 kap 4 § 2 st. Privatimport är därmed inte något som regleras av Systembolaget längre.

Med hänsyn till detta förefaller det vara svårt att införa en annan typ av detaljhandel på den svenska marknaden, gårdsförsäljningen. Möjligheterna att eventuellt införa gårdsförsäljning i relation till EU-rätten och detaljhandelsmonopolet behandlas i nästa kapitel.

---

¹⁰³ Se avsnitt 3.2.1 och 3.2.2.

¹⁰⁴ Mål C-170/04, punkt 46.

¹⁰⁵ A.a. punkterna 48–50.

¹⁰⁶ Se avsnitt 3.2.6.

¹⁰⁷ Mål C-170/04, punkterna 51–58.

4 Svensk gårdsförsäljning i relation till EU-rätten och alkoholmonopolet

4.1 Gårdsförsäljning i Finland

Finland har, som ovan nämnts, ett detaljhandelsmonopol för alkohol precis som Sverige där Alko Oy (Fortsatt Alko) är den aktör som innehar ensamrätten.¹⁰⁸ Gårdsförsäljning är sedan 1994 tillåtet i Finland och avser tillstånd att bedriva detaljhandel med vissa frukt- och bärviner.¹⁰⁹ Vinerna får högst ha en alkoholhalt om 13%, ska tillverkas av bär som är odlade norr om den nordliga 60:e breddgraden och minst 50% av råämnena måste odlas på tillverkarens egen mark. Utöver detta undantag får livsmedelsbutiker lov att sälja alkoholhaltiga drycker som har en alkoholhalt om högst 5,5%.¹¹⁰ Starköl får således säljas i dessa butiker. Vidare får gårdarna sälja sina spritdrycker mellan klockan 9–21, vilket är samma öppettider som livsmedelsaffärerna har. Att tillåta gårdsförsäljning och implementera regleringar enligt ovan var den finska regeringens sätt att stötta och stärka jordbruket.¹¹¹ Enligt undersökningar som regeringen har gjort finns det heller ingen märkbart negativ påverkan på folkhälsan som följd av gårdsförsäljningen.¹¹²

Under 2018 införde Finland även regleringar som tillät gårdsförsäljning av öl. Starköl får numer även säljas i finska livsmedelsaffärer. I livsmedelsaffärerna är utländska producenter också välkomna att sälja sina produkter. Detta tillägg till gårdsförsäljningen har däremot inte testats av EU-domstolen ännu varpå det inte är säkert att regleringen är i linje med rådande EU-rätt.¹¹³ I nästa avsnitt kommer Alkotaxi-målet att redogöras för.

4.2 Alkotaxi-målet

European Investment Group Oü (EIG) hade sitt säte i Estland och var under Valev Visnapuus kontroll. Bolaget hade en hemsida som hette ”www.alkotaxi.eu” varifrån de sålde olika alkoholdrycker till konsumenter i Finland. Dryckerna levererades sedan från Estland hem till köparna i Finland.¹¹⁴ Valev Visnapuu saknade importtillstånd varpå han dömdes i den finska tingsrätten för brott mot

---

¹⁰⁸ SOU 2009:22 s. 104.

¹⁰⁹ Wagersten, Estrid, ”Gårdsförsäljning i Finland – Så funkar det”, Sveriges Radio, hämtad 1 januari, 2024, <https://sverigesradio.se/artikel/6822881>.

¹¹⁰ 2 kap. 17 § Alkohollag (1102/2017).

¹¹¹ SOU 2009:22 s. 106.

¹¹² SOU 2010:98 s. 55.

¹¹³ Bernitz, Ulf, ”Gårdsförsäljning är slutet för Systembolaget”, Dagens Industri, hämtad 27 december, 2023, <https://www.di.se/debatt/gardsforsaljning-ar-slutet-for-systembolaget/>.

¹¹⁴ Mål C-198/14 s. 5–6.

alkohollagen.¹¹⁵ Valev Visnapuu överklagade domen varpå den nationella domstolen begärde ett förhandsavgörande av EU-domstolen. Den aktuella rättsfrågan i fallet var bland annat huruvida det finska regelverket, som förbjuder säljare i andra medlemsstater att sälja och importera olika typer av alkoholhaltiga drycker till konsumenter i Finland, var förenligt med EU-rätten.¹¹⁶ Övriga rättsfrågor i fallet behandlas inte då de inte anses vara relevanta för uppsatsens undersökning.

4.2.1 EU-domstolens förhandsavgörande

EU-domstolen behövde ta ställning till om frågan ovan skulle bedömas enligt artikel 34, 36 eller 37. Det finska detaljhandelsmonopolet reglerades i dåvarande 13 § alkohollagen (1994/1143) och enligt rättspraxis (se bland annat Rosengren-målet i avsnitt 3.3.4 ovan) ska en innehavares ensamrätt, i de fall där ensamrätten berör ett statligt handelsmonopol¹¹⁷, bedömas utifrån artikel 37.¹¹⁸ De finska undantagen¹¹⁹ från ensamrätten som regleras i 14 § samma lag bedömdes däremot falla utanför monolets funktionssätt. Detta eftersom undantagen ger andra aktörer möjlighet att bedriva detaljhandel med en viss typ av alkoholhaltiga drycker, varpå bestämmelserna inte rör Alkos funktionssätt eller hur dess ensamrätt utövas. Således kom EU-domstolen, även här genom rättspraxis, fram till att undantagen i 14 § skulle bedömas enligt artikel 34 och 36.¹²⁰ Undantagen avser som tidigare nämnt enbart vissa kategorier av alkoholhaltiga drycker. Valev Visnapuu bedrev däremot handel med drycker av flera olika kategorier. En del av dryckerna föll således inte in under undantagen utan i stället under regleringarna för monolet.¹²¹ Med hänsyn till detta ska en bedömning göras kring ifall kraven som anges i artikel 37 är uppfyllda. EU-domstolen hänvisade bland annat till Franzén-målet¹²² där det fastställs att ett monopols funktionssätt ska anpassas på ett sätt som gör att det inte föreligger någon diskriminering avseende dess saluförings- och anskaffningsvillkor.¹²³ Ansvaret att kontrollera om kraven enligt artikel 37 var uppfyllda eller inte överlämnades till den finska domstolen.¹²⁴

Enligt 8 § alkohollagen (1994/1143) krävs ett tillstånd för att få bedriva näringsverksamhet med alkoholhaltiga drycker och importera dessa för verksamheten. Ett sådant särskilt tillstånd kan till exempel vara detaljhandelstillståndet som regleras i 14 § i samma lag.¹²⁵ EU-domstolen kom fram till att ett krav på denna typ av detaljhandelstillstånd utgör en åtgärd med

---

¹¹⁵ Hettne, Jörgen, ”Alkotaxi och alkoholpolitik – E-handel och gårdsförsäljning i Finland”, *Europarättslig tidskrift*, nr 3 (2016): 475–476.

¹¹⁶ Mål C-198/14, punkt 37.

¹¹⁷ Se avsnitt 3.

¹¹⁸ Mål C-198/14, punkt 90 och avsnitt 3.3.4.

¹¹⁹ Se avsnitt 4.1.

¹²⁰ Mål C-198/14, punkterna 91–92.

¹²¹ A.a. punkt 93.

¹²² Se avsnitt 3.3.2.

¹²³ Mål C-198/14, punkterna 94–95.

¹²⁴ A.a. punkt 96.

¹²⁵ Hettne, ”Alkotaxi och alkoholpolitik – E-handel och gårdsförsäljning i Finland”, 477.

motsvarande verkan och strider således mot artikel 34.¹²⁶ Däremot framfördes att kravet skulle kunna vara tillåtet utifrån artikel 36 med hänvisning till undantaget för allmän ordning och folkhälsa. Detta förutsatt att bestämmelsen stod i proportion till sitt syfte.¹²⁷ Även denna fråga överlämnades till den finska domstolen att bedöma.

Vidare poängterade EU-domstolen att den nationella lagen inte får lov att vara godtyckligt diskriminerande eller utgöra en förtäckt begränsning av handeln medlemsstaterna emellan. Vad gällde 14 § 1 mom, som reglerade att andra än Alko kunde sälja alkoholdrycker med en alkoholhalt upp till 4,7% (5,5% i dagens aktuella lag, se avsnitt 4.1), såg EU-domstolen inte några tecken på varken diskriminering eller förtäckt begränsning av handeln.¹²⁸ Däremot kunde 14 § 2 mom, som reglerade gårdsförsäljning av frukt- och bärviner med en alkoholhalt om max 13%¹²⁹, utgöra ett skydd för inhemsk tillverkning av den typ av alkohol som benämns i paragrafen.¹³⁰ Detta var dock inte tillräckligt för att bedöma att diskriminering enligt artikel 36 förelåg. EU-domstolen fäste stor vikt vid att den finska regeringen framfört att syftet med regleringen, förutom skydd för allmän ordning och folkhälsa, var att främja turism genom att erbjuda alkoholhaltiga drycker som är tillverkade genom traditionella och hantverksmässiga metoder.¹³¹ Även i denna fråga ankom det den nationella domstolen att bedöma om gårdsförsäljningen var av begränsad omfattning och av traditionell- samt hantverksmässig karaktär.¹³²

Detta kan tolkas som att EU-domstolen ansåg att gårdsförsäljning, i ett land med ett statligt detaljhandelsmonopol, kan motiveras genom skydd för allmän ordning och folkhälsa under artikel 36 så länge den är av begränsad omfattning, bidrar till turistnäringen och kan karaktäriseras som traditionell samt hantverksmässig.¹³³ Tolkningen ovan är en av grundpelarna i den offentliga utredningen som färdigställdes 2021. En genomgång av utredningen görs i nästa avsnitt.

4.3 Det nya förslaget till svensk gårdsförsäljning

I den offentliga utredningen som stod klar 2021 har ett förslag för hur eventuell gårdsförsäljning skulle kunna införas utan att äventyra detaljhandelsmonopolet lämnats. Förslagets utformning baseras på EU-domstolens uttalande i Alkotaximålet avseende att gårdsförsäljningen ska vara av begränsad omfattning, bidra till turistnäringen och kunna karaktäriseras som traditionell samt hantverksmässig.¹³⁴

---

¹²⁶ Mål C-198/14, punkt 108 och avsnitt 3.2.1.

¹²⁷ Mål C-198/14, punkterna 109–122.

¹²⁸ A.a. punkterna 123–124.

¹²⁹ Avsnitt 4.1.

¹³⁰ Mål C-198/14, punkt 125.

¹³¹ A.a. punkt 126–127.

¹³² A.a. punkt 128.

¹³³ Hettne, ”Alkotaxi och alkoholpolitik – E-handel och gårdsförsäljning i Finland”, 484–485.

¹³⁴ SOU 2021:95 s. 123.

För att uppfylla detta har två övergripande utgångspunkter presenterats; att stärka besöksnäringen utan att det får negativa effekter på folkhälsan.¹³⁵ Detta i sin tur innebär att försäljningen ska vara småskalig och relaterad till turism. Enligt utredarna är det viktigt att begränsa hur försäljningen får bedrivas för att vara förenlig med EU-rätten. Således har förslaget utformats utefter ett antal begränsningar.¹³⁶

Inledningsvis är det av vikt att försäljning sker i samband med någon form av upplevelse, såsom en föreläsning eller ett studiebesök, som deltagare måste betala för. Den upplevelseform som erbjuds måste ha anknytning till produkten som tillverkas och säljs på gården. På så sätt är besöket i centrum och en koppling till besöksnäringen kommer att finnas. Försäljningen måste även ske på tillverkningsstället.¹³⁷ Gårdsförsäljningen kommer på detta sätt att vara av begränsad omfattning och inte kunna utgöra ett alternativ till Systembolaget.¹³⁸ För att kunna hålla gårdsförsäljningen begränsad och låta besöket stå i centrum bör en reglering ske av hur mycket en kund får lov att köpa vid ett och samma tillfälle. Försäljning ska därför inte överstiga 0,7 liter för spritdryck, 3 liter för vin, 3 liter för andra jästa drycker och 3 liter för öl. På så sätt menar utredarna att köpen är att se som souvenirer och risken att gårdsförsäljningen utnyttjas för att köpa större mängder alkohol minskas avsevärt.¹³⁹ Slutligen ska gårdsförsäljning enbart vara en möjlighet för småskaliga tillverkare som erhållit tillstånd.¹⁴⁰

För att säkerställa att tillverkaren är småskalig får dennes produktionsvolym högst uppgå till 75 000 liter för spritdrycker, 500 000 liter för jästa drycker som har en alkoholhaltig volymprocent om max 10% eller 200 000 liter för jästa drycker som har en alkoholhaltig volymprocent som överstiger 10%. Tillverkaren måste även vara oberoende, vilket innebär att denne inte på något sätt får samarbeta med andra tillverkare vars produktionsvolym överstiger de ovan nämnda gränserna.¹⁴¹ Slutligen redogörs för hur kravet på att gårdsförsäljningen ska vara av traditionell- och hantverksmässig karaktär ska kunna uppfyllas. Systembolaget har ett sortiment för lokalt och småskaligt (TSLS) där de kräver att produkter som inkluderas är av hantverksmässig karaktär. Där kravet bland annat är att den viktigaste karaktärgivande delen av tillverkningen ska ha producerats hos den berörda tillverkaren.¹⁴² Utredarna argumenterar för att samma krav går att applicera på gårdsförsäljningen. Denna ska således kunna anses vara av hantverksmässig karaktär baserat på samma grunder.¹⁴³

---

¹³⁵ A.a. s. 124.

¹³⁶ A.a. s. 127–129.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ A.a. s. 124.

¹³⁹ A.a. s. 130.

¹⁴⁰ A.a. s. 124.

¹⁴¹ A.a. s. 131.

¹⁴² A.a. s. 133.

¹⁴³ Ibid.

Utifrån ovan går det att konstatera att det svenska förslaget för gårdsförsäljning är mer omfattande än den finska gårdsförsäljningen. I det svenska ska många olika sorters alkoholdrycker omfattas medan den finska gårdsförsäljningen enbart tillåter bär- och fruktviner som produceras av bärsorter som inte går att hitta söder om den 60:e breddgraden. För de finska bär- och fruktvinerna finns det således inte några konkurrerande produkter på marknaden inom EU¹⁴⁴. Eftersom det svenska förslaget inte kräver att produkterna tillverkas på speciella svenska råvaror som enbart går att hitta i Sverige eller liknande kommer dessa att konkurrera med andra produkter inom EU.

Som tidigare behandlats är artikel 37 enbart tillämplig på ett statligt monopols funktionssätt. Gårdsförsäljning utgör enligt EU-domstolen ett undantag och därmed något som står utanför monopolet. Eventuell gårdsförsäljning ska därför prövas mot artikel 34 och 36.¹⁴⁵ Med hänsyn till detta kommer nästa avsnitt att behandla förslaget mot nämnda artiklar.

4.4 Förslaget i relation till fri rörlighet för varor

4.4.1 Förslaget i relation till artikel 34

Artiklarna 34 och 36 och viss praxis på området har grundligt behandlats i kapitel tre varpå en ny genomgång inte görs i nedan analys. I Alkotaxi-målet ovan fastslog EU-domstolen att detaljhandelstillståndet, som krävs för att kunna bedriva gårdsförsäljning, utgör en åtgärd med motsvarande verkan enligt artikel 34 och strider således mot regleringar kring fri rörlighet för varor.¹⁴⁶ Bedömningen gjordes med utgångspunkt i Dassonville-formeln¹⁴⁷ som slagit fast att det är effekten av handelshindret som är i fokus. För Sverige skulle EU-domstolen med stor sannolikhet dra samma slutsats då det enligt förslaget skulle krävas ett liknande tillstånd för att bedriva gårdsförsäljning i landet¹⁴⁸.

Tillstånd att bedriva gårdsförsäljning tilldelas de aktörer på den svenska marknaden som uppfyller de angivna kraven i förslaget.¹⁴⁹ De aktörer som tilldelas ett tillstånd ges då två olika kanaler att sälja sina alkoholdrycker genom, den egna gårdsförsäljningen och Systembolaget. Utländska aktörer får inte samma möjlighet att sälja sina alkoholdrycker på svenska gårdar och har således enbart en kanal genom vilken de kan ta sig in på marknaden, Systembolaget. Således får svenska

---

¹⁴⁴ Wagersten, "Gårdsförsäljning i Finland – Så funkar det".

¹⁴⁵ Se avsnitt 3.3 och 4.2.

¹⁴⁶ Mål C-198/14, punkt 108.

¹⁴⁷ Se avsnitt 3.2.2.

¹⁴⁸ SOU 2021:95 s. 131–132.

¹⁴⁹ Ibid.

aktörer en fördel och gynnas framför utländska aktörer¹⁵⁰. Tillståndet i sig utgör alltså en åtgärd med motsvarande verkan och utgångspunkten måste således vara att tillämpningsområdet för artikel 34 kommer att omfatta reglerna för gårdsförsäljning.¹⁵¹ Särskilt eftersom en lägsta gräns eller så kallade de-minimis regler inte är tillämpliga.¹⁵² Det spelar således inte någon roll i vilken utsträckning gårdsförsäljningen begränsas.

Finlands tillstånd avser även alkoholdrycker som inte har någon konkurrerande motsvarighet på marknaden i EU, vilket gör det svårt att säga att samma villkor skulle vara applicerbara på svensk gårdsförsäljning där produkterna har konkurrenter på marknaden. De svenska produkterna är således inte unika.¹⁵³ Som en jämförelse möttes Finland av motstånd när de ville utvidga sin gårdsförsäljning till att även omfatta olika typer av likörer. Här blev det snabbt en fråga om diskriminering och kommissionen meddelade att ett sådant införande skulle vara i strid med EU-rätten.¹⁵⁴ Ett tydligt avstånd togs alltså från det finska förslaget om gårdsförsäljning av likörer då fler producenter på marknaden skulle komma att påverkas. Det är därför inte otänkbart att det svenska förslaget skulle möta samma motstånd.

Med hänsyn till detta kommer förslaget att strida mot artikel 34 och måste därför kunna rättfärdigas på annat sätt. Av denna anledning har utredarna fokuserat på att utforma förslaget utifrån ett av undantagen till artikel 34. Nämligen allmän ordning och folkhälsa precis som i Alkotaxi-målet. Innan förslaget analyseras i samband med undantaget i artikel 36 ska en kort redogörelse för Keck-doktrinen göras som utgör viktig praxis på området. Det finns en möjlighet för bestämmelser att kategoriseras som försäljningsformer, vilka genom Keck-målet faller utanför artikel 34, och på så sätt rättfärdigas¹⁵⁵.

4.4.2 Keck-målet

Målet handlar om två näringsidkare, Bernard Keck och Daniel Mithouard, som importerade varor i nyskick från utlandet och senare sålde dessa till underpris i Frankrike. Detta stred mot dåvarande fransk nationell lag.¹⁵⁶ Rättsfrågan i målet var huruvida förbudet mot försäljning till underpris var förenligt med EU-rättens artikel 34. Den nationella domstolen vände sig till EU-domstolen som utredde frågan och

---

¹⁵⁰ Butler, Graham, "Reimagining the law on alcoholic goods in Sweden", *Europarättslig tidskrift*, nr 3 (2023): 539-540.

¹⁵¹ SOU 2021:95, s. 103.

¹⁵² Butler, Graham, "Reimagining the law on alcoholic goods in Sweden", 539.

¹⁵³ Bernitz, Ulf, "Gårdsförsäljning är slutet för Systembolaget" och Zander, Joakim, "Gårdsförsäljning: Skillnad på finska lingon och svenska druvor", *Europakommentaren*, hämtad 3 januari, 2024, <https://europakommentaren.eu/2023/12/13/gardsforsaljning-skillnad-pa-finska-lingon-och-svenska-druvor/>.

¹⁵⁴ Alkoholpolitiskt forums remissvar, "Betänkandet: En möjlighet till småskalig försäljning av alkoholdrycker (SOU 2021:95)", Alkoholpolitiskt forum, hämtad 27 december, 2023, <https://www.regeringen.se/contentassets/f55782b5eedb4576885a07da9c57f3b5/alkoholpolitiskt-forum-ki.pdf>.

¹⁵⁵ Bernitz och Kjellgren (2022) s. 347.

¹⁵⁶ Förenade målen C-267/91 och C-268/91 Brott mål mot Bernard Keck och Daniel Mithouard, s. 3.

presenterade ett förhandsavgörande. EU-domstolen skiljde mellan produktkrav (vikt, storlek, förpackning, märkning m.m.) och försäljningsformer (priser, öppettider m.m.) i sin bedömning. De kom fram till att prissänkningar inte är ett produktkrav utan snarare en försäljningsform och går därför inte direkt under artikel 34. Vidare menade EU-domstolen att en försäljningsform som inte avser att hindra handeln enligt Dassonville-formeln¹⁵⁷ inte ska falla inom ramen för artikel 34. Förutsättningarna för detta är att alla varor, vare sig det är inhemska eller utländska, behandlas på samma sätt.¹⁵⁸ På så sätt kunde inte den franska nationella lagen anses strida mot EU-rätten. Med denna dom begränsade EU-domstolen området som artikel 34 kan tillämpas på.

4.4.3 Rättsläget efter Keck

I Keck fastslogs att bestämmelser kring försäljning och distribution av varor, alltså försäljningsformer, faller utanför artikel 34 under förutsättning att de inte är diskriminerande.¹⁵⁹ Det är enbart ett fåtal domar där EU-domstolen ansett att försäljningsformer enligt Keck har ansetts föreligga och förtydligat att alla bestämmelser som rör försäljning och marknadsföring utan att påverka själva varan omfattas. Vidare har ett avlägsenhetskriterium godtagits, vilket innebär att effekterna av vissa handelshinder kan bedömas vara alldeles för avlägsna. Detta har kommit att kallas för Keck-doktrinen.¹⁶⁰

4.4.4 Gårdsförsäljning som försäljningsform

För att en eventuell lag om gårdsförsäljning skulle kunna utgöra en försäljningsform måste den alltså utformas på så sätt att den inte syftar till att påverka handeln mellan medlemsstaterna, omfattar samtliga aktörer på marknaden och inte är diskriminerande.¹⁶¹ År 2010s offentliga utredning utformades utefter dessa villkor för att kunna anses utgöra en försäljningsform och därmed falla utanför tillämpningsområdet för artikel 34. I detta förslag skulle även jämförbara utländska produkter kunna säljas på svenska gårdar.¹⁶² Den nya utredningen har däremot slopat detta och framställt att möjligheten enbart finns för svenska aktörer. Utifrån detta kan slutsatsen dras att förslaget om gårdsförsäljning inte kan utgöra en försäljningsform då det, som konstaterats ovan, är diskriminerande och inte omfattar alla aktörer på marknaden. Denna slutsats kom även EU-domstolen fram till i Alkotaxi-målet. Dels på grund av att Alko inte behövde söka ett

---

¹⁵⁷ Se avsnitt 3.2.2.

¹⁵⁸ Förenade målen C- 267/91 och C-268/91, punkterna 14–18.

¹⁵⁹ Bernitz och Kjellgren (2022) s. 351.

¹⁶⁰ A.a. s. 347.

¹⁶¹ Förenade målen C- 267/91 och C-268/9, punkterna 14–18.

¹⁶² SOU 2010:98, s. 68 f.

detaljhandelstillstånd för att kunna sälja alkoholhaltiga drycker, dels för att aktörer som var etablerade utanför Finland inte kunde söka detaljhandelstillstånd.¹⁶³

4.4.5 Marknadstillträde i centrum

Efter Keck har EU-domstolen i senare praxis börjat föra sina resonemang med fokus på marknadstillträde. Resonemanget kring marknadstillträde handlar om att domstolarna fokuserar på huruvida en vidtagen åtgärd hindrar tillträdet till marknaden i ett medlemsland. Domarna som utgör senaste praxis kallas för *brukande-domarna* och har främst handlat om fall där nationella regler har inskränkt hur en vara får lov att användas.¹⁶⁴ De två mest omskrivna brukande-domarna är det så kallade Italian Trailers-målet och Vattenskoter-målet som redogörs för nedan.

Det första målet, C-110/05 så kallat Italian Trailers-målet, handlar om att nationella lagar i Italien förbjuder försäljning av släp till motorcyklar. En enskild person har i sammanhanget åberopat brott mot artikel 34 på grund av denna bestämmelse.¹⁶⁵ EU-domstolen fann att bestämmelsen strider mot EU-rätten och utgör en åtgärd med motsvarande verkan med hänsyn till att förbudet leder till att ingen efterfrågan finns vilket påverkar konsumentbeteendet avsevärt. När efterfrågan saknas blir det även svårare för privata och juridiska personer i Italien att importera varan, vilket innebär att lagen hindrar marknadstillträdet.¹⁶⁶ Efter detta går EU-domstolen in på att den nationella lagen enbart kan vara godtagbar om det går att motivera enligt tvingande hänsyn eller artikel 36.¹⁶⁷ Italien argumenterade för att syftet med lagen var att säkerställa trafiksäkerheten. Även om domstolen var inne på att detta inte är den enda åtgärden som är möjlig för att uppnå trafiksäkerhet så ansåg de att Italien hade rätt till möjligheten att uppnå ändamålet genom att införa enkla, okomplicerade regler som lätt kan följas upp på, vilket i sin tur innebär att efterlevnaden enkelt kan kontrolleras. Med hänsyn till detta ansågs förbudet vara motiverat av trafiksäkerhetsskäl.¹⁶⁸ Domen är särskilt intressant då EU-domstolen diskuterar hur mycket förbudet påverkar marknadstillträdet genom att titta på efterfrågan och konsumentbeteende. Utsträckningen av den eventuella effekten är alltså ett nytt kriterium som tas i beaktning.

Det andra målet, Mål C-142/05 så kallat Vattenskoter-målet, handlar om två privatpersoner, Mickelsson och Roos, som åtalades för brott mot förbudet om användning av vattenskotrar i förordningen om användning av vattenskoters (1993:1053). Enligt förordningen får vattenskotrar enbart användas i allmänna farleder och i vattenområden där länsstyrelsen meddelat att användning av

---

¹⁶³ Mål C-198/14, punkterna 103–107.

¹⁶⁴ A.a. s. 348.

¹⁶⁵ Mål C-110/05 Europeiska kommissionen mot Italienska republiken (*Italian Trailers*) s. 4.

¹⁶⁶ A.a. punkterna 37 och 55–58.

¹⁶⁷ A.a. punkt 59.

¹⁶⁸ A.a. punkterna 60 – 70.

vattenskotrar är tillåtet i. Vid tidpunkten för åtalet hade förordningen enbart varit i kraft i cirka tre veckor och länsstyrelsen hade inte meddelat om några andra vattenområden som var tillåtna att användas för skoterkörning ännu, varpå det enbart var tillåtet att bruka dessa i allmänna farleder.¹⁶⁹ EU-domstolen förde samma resonemang som i Italian Trailers målet ovan vad gäller påverkan på efterfrågan och konsumentbeteende som begränsar/hindrar marknadstillträde. Med hänsyn till detta bedöms förbudet utgöra en åtgärd med motsvarande verkan och därför strida mot artikel 34.¹⁷⁰ Svenska regeringen menar dock att förbudet är motiverat av miljöhänsyn, varpå domstolen åter utgår från samma resonemang som i målet ovan. För att förbudet ska anses vara motiverat utifrån denna aspekt måste den nationella myndigheten kunna visa att åtgärden inte går utöver det som är nödvändigt för att kunna uppnå ändamålet. Vidare ska reglerna kring förbudet vara enkla, okomplicerade och det ska vara lätt att kontrollera efterlevnaden.¹⁷¹

EU-domstolen konstaterade att förbudet gick utöver vad som var nödvändigt för att kunna skydda miljö och hälsa eftersom det vid tidpunkten inte fanns några angivna vattenområden utanför de allmänna farlederna som hade godkänts för skoterkörning.¹⁷² För att detta förbud ska anses vara motiverat måste tre förutsättningar vara uppfyllda. (1) Nationella myndigheter är skyldiga att ange vilka vattenområden utöver de allmänna farlederna som är godkända för skoterkörning, (2) nationella myndigheter visar att de faktiskt utövat denna behörighet och angett vilka vattenområden som är godkända och (3) att åtgärden vidtagits inom ett rimligt tidsintervall från det att lagen trädde i kraft.¹⁷³ Domen förstärkte de resonemang som förts i Italian Trailers-målet och gick även in på att proportionaliteten inte behöver påverkas av att åtgärderna kring specifika vattenområden inte hade antagits ännu.

Sammanfattningsvis har domarna ovan bidragit till ny praxis på området där den handelshindrande effekten mäts i en enhet om "hur mycket" åtgärden påverkar marknadstillträdet. Detta diskuteras närmre i nedan avsnitt tillsammans med de minimis regleringen. Vidare har nya kriterier för tvingande hänsyn lagts fram där det viktiga är att reglerna är okomplicerade och kan kontrolleras.

4.4.6 Förslaget i relation till artikel 36

Eftersom förslaget inte är förenligt med artikel 34 eller kan anses utgöra en försäljningsform enligt Keck-doktrinen får en prövning göras mot undantagen till artikel 34 i artikel 36. Jörgen Hettne, som var skrivande expert i utredningen 2010, diskuterar i sin artikel (2018) att EU-rätten inte omöjliggör gårdsförsäljning. Han lyfter EU-domstolens uttalande i Alkotaxi-målet om att den finska

---

¹⁶⁹ Mål C-142/05 Åklagaren mot Percy Mickelsson och Joakim Roos, s. 3–9.

¹⁷⁰ A.a. punkterna 26–28.

¹⁷¹ A.a. punkterna 30–36.

¹⁷² A.a. punkt 38.

¹⁷³ A.a. punkt 44.

gårdsförsäljningen kan motiveras utifrån undantagen allmän ordning och folkhälsa i artikel 36 så länge tillverkningen är av begränsad omfattning och kan karaktäriseras som traditionell samt hantverksmässig. Genom att uppfylla dessa krav skulle varken godtycklig diskriminering eller förtäckt begränsning av handeln anses föreligga. Vidare menar han att även om den finska gårdsförsäljningen skiljer sig från eventuell svensk gårdsförsäljning så borde möjligheten vara öppen för Sverige under samma kriterier.¹⁷⁴ Utredningen tar avstamp i detta uttalande från EU-domstolen och utredarna beskriver det som att EU-rätten ger utrymme för en medlemsstat, med ett heltäckande monopol, att införa gårdsförsäljning genom artikel 36 under förutsättningarna att den är begränsad och småskalig, det är besöket till försäljningsplatsen som står i centrum samt att produktionen är traditionell och hantverksmässig.¹⁷⁵

För att kunna säkerställa att den svenska gårdsförsäljningen förblir begränsad har utredarna föreslagit begränsningar på mängden alkohol som får lov att inhandlas vid ett och samma tillfälle.¹⁷⁶ Utredarna menar även att så länge människor söker sig till gårdarna för besöket och inte för att köpa alkohol kommer kravet på begränsning att kunna upprätthållas.¹⁷⁷ Det finns dock meningsskiljaktigheter när det kommer till begränsningar inom fri rörlighet för varor och hur EU-rätten förhåller sig till sådana.

I ett svar på Hettnes artikel, menar Joakim Sundbom att gårdsförsäljning kommer att äventyra monopoliet. Han framför att det inte är EU-domstolen som godkänner de finska bestämmelserna för gårdsförsäljning då det ankom den finska domstolen att göra en slutlig bedömning i frågan. Ett svenskt regelverk kommer att utformas annorlunda och omfatta drycker som har konkurrenter på marknaden, något de finska frukt- och bärvinerna saknar. Det var även detta, avsaknaden av konkurrens på marknaden, som stor del av den finska hovrättens bedömning vilade på. Sammanfattningsvis är risken stor för att det svenska systemet kan betraktas som diskriminerande samtidigt som skyddet för folkhälsa inte kommer att kunna upprätthållas. Detta i sin tur innebär att Systembolaget inte kommer att få behålla sitt monopol.¹⁷⁸

Joakim Zander och Graham Butler delar denna uppfattning. Båda författarna framför i sina artiklar att domstolens uttalanden i Alkotaxi-målet är vaga samtidigt som det svenska systemet inte är jämförbart med det finska. De framför att rättspraxis (se avsnitt 2.2.3 för Dassonville) har konstaterat att det inte spelar någon roll hur mycket eller lite något begränsar handeln. Faktumet att det potentiellt kan hindra handeln är

---

¹⁷⁴ Hettne, Jörgen, ”EU-rätten omöjliggör inte gårdsförsäljning”.

¹⁷⁵ SOU 2021:95 s. 123.

¹⁷⁶ Se avsnitt 4.3.

¹⁷⁷ SOU 2021:95 s. 127–128.

¹⁷⁸ Sundbom, Joakim, ”Replik: Gårdsförsäljning äventyrar detaljhandelsmonopolet”, Europakommentaren, hämtad 2 januari, 2024, <https://europakommentaren.eu/2018/06/28/replik-gardsforsaljning-aventyrar-detaljhandelsmonopolet/>.

tillräckligt för att bestämmelsen ska bryta mot EU-rätten. Begränsningar som inte hindrar marknadsstillträdet är det enda som inte betraktas som ett hinder. Båda drar därför slutsatsen att gårdsförsäljning i Sverige skulle vara diskriminerande mot andra produkter på marknaden oavsett vilka begränsningar som införs.¹⁷⁹

Hettne svarade i sin tur på Joakim Sundboms artikel ovan i en egen replik där han konstaterar att Systembolaget inte måste hotas av eventuell gårdsförsäljning. Inledningsvis säger han att den tidigare utredningens förslag¹⁸⁰ om att även utländska producenter skulle kunna sälja sina alkoholdrycker på svenska gårdar var en överdriven likabehandling. Därefter refereras till EU-domstolens dom i Alkotaxi-målet där det framfördes att gårdsförsäljning inte behöver vara i strid med EU-rätten. Detta trots att finska produkter uppenbart gynnades framför utländska. Hettne håller med om att systemen i de två länderna är olika men att uttalandet öppnar upp för en ny tolkning av möjligheter för gårdsförsäljning. Sammanfattningsvis bör därför begränsningar kunna göras på andra sätt och gårdsförsäljning därmed vara tillåten även i Sverige.¹⁸¹

Svenska institutet för europapolitiska studier (fortsatt sieps) lämnade, i samband med den nya offentliga utredningen¹⁸², ett yttrande som är i linje med det Hettne skrivit i sina artiklar ovan. De trycker på faktumet att EU-domstolen genom Alkotaxi-målet konstaterat att ett statligt monopol kan anses vara legitimt även om det inte är heltäckande. Trots att systemen i de två länderna är olika och det svenska förslaget är mer omfattande vad gäller dryckeskategorier påpekar de att eventuell gårdsförsäljning skulle vara kraftigt begränsad, sett till kvantitetsbegränsningarna, i Sverige jämfört med den i Finland.¹⁸³ Uppfattningen här är alltså den samma som Hettnes ovan. Att vad som utgör en tillräcklig begränsning kan variera beroende på situation och att det finns en chans att EU-domstolen skulle se begränsningarna i förslaget som tillräckliga trots att de-minimis regler inte är tillämpliga.

Eftersom EU-domstolen inte ger någon riktlinje, i sitt uttalande i Alkotaxi-målet, på vad som är att betrakta som begränsad är det svårt att säga om kvantitetsrestriktionerna som föreslagits skulle vara tillräckliga. Å ena sidan finns det inte några de-minimis regler av denna form inom EU-rätten, då en åtgärd med motsvarande verkan som utgör ett potentiellt eller faktiskt hinder är förbjuden

---

¹⁷⁹ Zander, Joakim, "Gårdsförsäljning: Skillnad på finska lingon och svenska druvor" och Butler, Graham, "Reimagining the law on alcoholic goods in Sweden", 539–540.

¹⁸⁰ SOU 2010:98 s. 64.

¹⁸¹ Hettne, Jörgen, "Replik: All gårdsförsäljning äventyrar inte Systembolaget", Europakommentaren, hämtad 2 januari, 2024, <https://europakommentaren.eu/2018/07/16/all-gardsforsaljning-aventyrar-inte-systembolaget/>.

¹⁸² SOU 2021:95.

¹⁸³ Sieps remissyttrande Dnr S2022/00562 (2022-06-08), s. 4.

oavsett storlek på effekten¹⁸⁴. Utifrån detta skulle varken kvantitetsbegränsningarna eller resonemanget om att besöket ska stå i centrum spela någon roll.

Å andra sidan kan det, efter EU-domstolens bedömning, finnas ett utrymme för begränsningar i samband med att artikel 36 åberopas. En väg skulle eventuellt vara att föra ett resonemang kring hur mycket marknadstillträdet påverkas av gårdsförsäljningen. Tillträdet påverkas eftersom svenska producenter skulle få två kanaler att sälja genom medan utländska producenter enbart har en.¹⁸⁵ Däremot kan det ifrågasättas hur stor denna påverkan skulle vara. Utifrån marknadstillträdesdoktrin¹⁸⁶ görs en bedömning av hur mycket efterfrågan och konsumentbeteendet påverkas av den begränsande regeln. Förslaget är utformat på så sätt att besöket ska stå i centrum, för vilket kunden måste betala, samtidigt som det enbart är en begränsad mängd alkohol som får köpas vid varje tillfälle.¹⁸⁷ Detta skulle möjligtvis inte påverka utländska aktörer i någon väsentlig utsträckning då det med hänsyn till besökskostnaden skulle vara billigare att gå till Systembolaget och köpa alkoholhaltiga drycker. Med hänsyn till den extra kostnad som det innebär att köpa alkohol genom gårdsförsäljning verkar ett förändrat köpebeteende och en förändrad efterfrågan vara osannolikt. I sin tur skulle detta ge inhemska producenter en begränsad konkurrensfördel jämfört med utländska aktörer.

För att en handelshindrande åtgärd ska kunna motiveras utifrån skydd för allmän ordning och folkhälsa enligt artikel 36 får den heller inte utgöra en förtäckt begränsning av handeln eller godtyckligt diskriminera. Detta kunde undvikas genom att gårdsförsäljningen är begränsad och av traditionell samt hantverksmässig karaktär.¹⁸⁸ Genom resonemanget ovan påvisas att syftet inte är att skapa ett alternativ till systembolaget utan snarare att stärka besöksnäringen samtidigt som folkhälsan skyddas från skadeverkningar. Således fungerar begränsningarna både som skydd för folkhälsan och ett verktyg för att bestämmelsen inte ska anses diskriminera eller vara ett försök till förtäckt begränsning av handeln.

Det är även viktigt att alkoholpolitiken inte framstår som osammanhängande eller osystematisk enligt rättspraxis.¹⁸⁹ Sieps menar att gårdsförsäljningen därför måste betraktas som en del av den restriktiva alkoholpolitik som förs i Sverige och att begränsningarna fungerar som ett verktyg för detta.¹⁹⁰ Så här långt verkar det som att det skulle kunna finnas en möjlighet att införa gårdsförsäljning under angivna förutsättningar. Det går dock även att argumentera för att gårdsförsäljning skulle

---

¹⁸⁴ Se avsnitt 3.2.2, Zander, Joakim, ”Gårdsförsäljning: Skillnad på finska lingon och svenska druvor” och Butler, Graham, ”Reimagining the law on alcoholic goods in Sweden”, s. 539.

¹⁸⁵ Se avsnitt 4.4.

¹⁸⁶ Se avsnitt 4.4.4.

¹⁸⁷ Se avsnitt 4.3.

¹⁸⁸ Hettne, Jörgen, ”EU-rätten omöjliggör inte gårdsförsäljning” och Mål C-198/14, punkt 123.

¹⁸⁹ Mål C-333/14 Scotch Whisky Association m.fl. mot The Lord Advocate och The Advocate General for Scotland, punkt 37.

¹⁹⁰ Sieps remissyttrande Dnr S2022/00562 (2022-06-08), s. 4-5.

innebära en osammanhängande och osystematisk alkoholpolitik. I fallet Conegate förbjöds import av obscena varor för att skydda den allmänna moralen. EU-domstolen kom fram till att förbudet inte gick att motiveras under artikel 36 som skydd för allmän moral när likvärdiga varor redan såldes på marknaden. Bestämmelsen fick därmed avskaffas.¹⁹¹ Med hänsyn till detta finns det en möjlighet att EU-domstolen skulle göra en liknande bedömning då Sverige vill förbjuda utländska varor som genom gårdsförsäljningen kommer att vara i omsättning på marknaden.

Förslaget behöver vidare uppfylla kravet att vara av traditionell och hantverksmässig karaktär. Utredarna framför att ett av de kriterier som krävs för att en produkt ska anses vara av hantverksmässig karaktär hos Systembolaget bör kunna användas som ett kriterium för gårdsförsäljningen.¹⁹² Sieps är av samma uppfattning och tycker att så länge den karaktärsgivande delen av tillverkningen sker hos producenten bör drycken kunna betraktas som hantverksmässig.¹⁹³ Det finns alltså inget krav på att en viss procent av råvarorna ska odlas av producenten själv, vilket är utgångspunkten för den finska regleringen. Av denna anledning menar både Graham Butler och Joakim Sundbom att den svenska gårdsförsäljningen inte kan betraktas som traditionell och hantverksmässig.¹⁹⁴ Det kan dock argumenteras för att Systembolaget tar in drycker på grundval av hantverksmässighet enligt det kriterium som står i förslaget. Således torde även gårdsförsäljningen kunna bedömas som hantverksmässig på samma grunder.

Om gårdsförsäljningen skulle vara möjlig utifrån ovan måste även en bedömning avseende proportionalitet göras. Åtgärden måste vara ändamålsenlig, nödvändig och ett mindre betungande alternativ ska inte vara möjligt att införa.¹⁹⁵ Utredarna ger inte något riktigt svar på denna fråga och säger att åtgärden bör betraktas som konkurrensutjämnande då alla andra länder i EU tillåter gårdsförsäljning.¹⁹⁶ Magnus Jonsson uttrycker i ett särskilt yttrande att jämförelser medlemsstaterna emellan och ekonomiska effekter är något som enligt rättspraxis inte får lov att beaktas när artikel 36 åberopas.¹⁹⁷ Vidare menar utredarna att så länge gårdsförsäljningen är begränsad så kan den rättfärdigas.¹⁹⁸

---

¹⁹¹ Mål 121/85 Conegate Limited v HM Customs & Excise, s. 3 f.

¹⁹² Se avsnitt 4.3.

¹⁹³ Sieps remissyttrande Dnr S2022/00562 (2022-06-08), s. 2.

¹⁹⁴ Butler, Graham, ”Reimagining the law on alcoholic goods in Sweden”, 539–540 och Sundbom, Joakim, ”Replik: Gårdsförsäljning äventyrar detaljhandelsmonopolet”.

¹⁹⁵ Se avsnitt 3.2.6.

¹⁹⁶ SOU 2021:95 s. 111.

¹⁹⁷ A.a. 2021:95 s. 258 och Mål C-212/08 *Zeturf*, punkt 52.

¹⁹⁸ A.a. 2021:95 s. 111.

4.4.7 Förslaget i relation till detaljhandelsmonopolet för alkohol

Enligt utredarna så kan detaljhandelsmonopolet bibehållas vid införande av gårdsförsäljning så länge den är begränsad och därigenom inte betraktas som en alternativ försäljningskanal till Systembolaget.¹⁹⁹ Hettne är av samma åsikt och menar att så länge gårdsförsäljningen betraktas som en del av den restriktiva alkoholpolitiken samt uppfyller syftet om skydd av folkhälsan äventyras inte monopolet.²⁰⁰ Sundbom menar dock att en genomsyrande princip i svensk alkoholpolitik är avsaknaden av vinstintresse (desintresseringsprincipen) som utgör ett effektivt skydd mot just folkhälsan. Att införa gårdsförsäljning är ett avsteg från denna princip, vilket gör det svårt att använda som ett fortsatt argument för att kunna upprätthålla alkoholmonopolet.²⁰¹ Bernitz håller med och framför att även en begränsning av tillgängligheten är en genomsyrande princip som går förlorad genom att införa gårdsförsäljning då alkoholdrycker per automatik blir mer lättillgängliga.²⁰² Särskilt eftersom förslaget föreslår att tillverkningsstället inte behöver ha anknytning till landsbygden utan kan vara placerad i tätorter.²⁰³ Han menar även att förslaget visar att skyddet för folkhälsa, på ovan grunder, är mindre viktigt. Eftersom skyddet är huvudorsaken till att EU-domstolen i Franzén-målet godkände monopolet bedöms det osannolikt att det skulle få kvarstå.²⁰⁴

Sieps anser att syftet inte är att upprätta lokala butiker som konkurrerar mot Systembolaget eller utgör ett alternativ. Genom ett begränsat förslag som syftar till att stärka besöksnäringen tas även hänsyn till den restriktiva alkoholpolitik som förs i Sverige. Därmed är bedömningen att förslaget inte äventyrar alkoholmonopolet.²⁰⁵ Butler menar att detta inte är möjligt. Om Sverige inför en annan kanal för detaljhandel med alkoholdrycker innehar Systembolaget per definition inte något monopol längre. Detta i sin tur skulle leda till att andra aktörer på EU-marknaden skulle ha rätt att etablera sig på den svenska marknaden och bedriva detaljhandel med alkoholdrycker.²⁰⁶ Jonsson delar denna syn och menar att de aktörer som berättigas tillstånd att driva detaljhandel genom gårdsförsäljning får lov att sälja alla olika typer av alkoholdrycker. Alltså samtliga alkoholdrycker som Systembolaget för närvarande innehar ett monopol på. Om andra aktörer får lov att bedriva detaljhandel med alla drycker så kommer inte 5 kap. 2 § Alkohollagen längre att vara tillämplig.²⁰⁷ Det förefaller således vara svårt att bibehålla monopolet om gårdsförsäljning införs.

---

¹⁹⁹ A.a. 2021:95 s. 115.

²⁰⁰ Hettne, Jörgen, ”Replik: All gårdsförsäljning äventyrar inte Systembolaget”.

²⁰¹ Sundbom, Joakim, ”Replik: Gårdsförsäljning äventyrar detaljhandelsmonopolet”.

²⁰² Bernitz, Ulf, ”Gårdsförsäljning är slutet för Systembolaget”.

²⁰³ SOU 2021:95 s. 145.

²⁰⁴ Bernitz, Ulf, ”Gårdsförsäljning är slutet för Systembolaget”.

²⁰⁵ Sieps remissyttrande Dnr S2022/00562 (2022-06-08).

²⁰⁶ Butler, Graham, ”Reimagining the law on alcoholic goods in Sweden”, 540.

²⁰⁷ SOU 2021:95 s. 253–254.

5 Sammanfattande diskussion

Den inre marknaden bygger på principen att det ska råda fri rörlighet för varor inom hela EU. Att ingen diskriminering får föreligga mellan inhemska och utländska varor är därmed en central regel för upprätthållandet av den inre marknaden. För att ett statligt monopol inte ska anses strida mot EU-rätten måste monolet i sig fungera som en marknad där varor har fri rörlighet. Det svenska detaljhandelsmonolet har rättfärdigats med hänsyn till ett allmänintresse som syftar till att skydda folkhälsan, vilket slogs fast i Franzén-målet. Skyddet uppnås genom en restriktiv alkoholpolitik där bland annat desintresseringsprincipen och minskad tillgänglighet är två viktiga grundpelare. Även kravet på en fri marknad inom monolet anses vara uppfyllt genom Systembolagets urvalsprocess. Utifrån detta kan slutsatsen dras att detaljhandelsmonolet i Sverige är förenligt med EU-rätten genom den specialbestämmelse som återfinns i artikel 37.

EU-domstolen har vidare slagit fast att åtgärder som inte berör monolets funktionssätt alltså innehavarens ensamrätt och hur den utövas ska i stället bedömas utifrån artikel 34. Gårdsförsäljningen är en sådan åtgärd som inte berör funktionssättet men ändå i viss utsträckning påverkar monolet. Därav ska bedömningen göras med utgångspunkt i artikel 34 och 36. Den nya utredningen gällande eventuell gårdsförsäljning har resulterat i ett förslag som utformats med utgångspunkten att vara förenlig med artikel 34 genom ett av undantagen i artikel 36 på samma grunder som den finska gårdsförsäljningen. Att utredningen inte utformat ett förslag som kan rättfärdigas av artikel 34 är på grund av att rättsläget kring vad som utgör en åtgärd med motsvarande verkan, som redogjorts för i kapitel tre, är relativt tydlig. Ett tillstånd som innebär att enbart vissa aktörer kan beviljas att driva detaljhandel med alkoholdrycker hindrar handeln och utgör en åtgärd med motsvarande verkan. Även i Alkotaxi-målet kom EU-domstolen fram till att det finska tillståndet utgjorde en åtgärd med motsvarande verkan. Utifrån detta kan slutsatsen dras att svensk gårdsförsäljning inte kommer kunna anses vara förenlig med artikel 34.

En intressant aspekt är däremot att rättspraxis på senare tid lutar alltmer mot ett resonemang kring marknadstillträde när bedömning av artikel 34:s omfattning ska ske. Hur mycket en åtgärd påverkar konsumentbeteende, efterfrågan och därigenom marknadstillträdet är vad bedömningarna baserar sig på. "Hur mycket" framstår som någon typ av de-minimis resonemang trots att sådana enligt Dassonville-doktrinen inte är tillämpliga. Det räcker att en åtgärd potentiellt skulle kunna hindra handeln. Av EU-domstolens dom i Alkotaxi-målet framgick att gårdsförsäljningen skulle vara begränsad och av traditionell samt hantverksmässig karaktär för att vara förenlig med artikel 36. Att det ska vara begränsat kan också ses som ett de-minimis resonemang. Utredarna menar att detta kan tolkas som en möjlighet att införa gårdsförsäljning i

Sverige. Förslaget är så tillvida format som begränsad och av traditionell- samt hantverksmässig karaktär. Detta var även kravet för att godtycklig diskriminering och förtäckt hinder av handeln inte skulle anses föreligga. Som framgår av analysen i kapitel fyra är det dock en del som ställer sig kritiska till detta på grund av att praxis tidigare fastställt att de-minimis regler inte är tillåtna, varpå gårdsförsäljningen kommer att vara diskriminerande mot andra varor på marknaden trots begränsningar.

Det skulle dock kunna vara så att rättsläget utvecklas och de-minimis resonemang kommer att kunna användas i framtiden för att rättfärdiga handelshindrande åtgärder vid återopande av undantagen i artikel 36. En annan synvinkel är att EU-domstolen framförde ”begränsad” som villkor på grund av att de finska produkterna saknar konkurrenter. Således skulle villkoret inte vara tillämpligt på det svenska förslaget som omfattar olika typer av alkoholdrycker med konkurrenter på marknaden. Vad som är gällanderätt avseende begränsande åtgärder under artikel 36 förefaller således vara relativt oklart. Skulle det vara så att EU-domstolen gjort en bedömning baserat på att de finska produkterna saknar konkurrenter och därmed kan rättfärdiga gårdsförsäljningen utifrån att den är begränsad så kommer den svenska utredningens förslag inte att hålla. Tolkningen av vad som utgör gällanderätt kring fri rörlighet för varor kommer följaktligen att vara avgörande för en eventuell framtid med gårdsförsäljning.

Utöver detta måste den svenska alkoholpolitiken vara systematisk och sammanhängande. Även här finns meningsskiljaktigheter. I kapitel fyra presenterades målet Conegate där regeringens politik ansågs vara osystematisk på grund av att de förbjöd utländska varor med hänsyn till allmänintresse trots att inhemska versioner av dessa varor redan omsattes på marknaden. Det bedöms därför som osannolikt att gårdsförsäljning, som innebär samma sak, skulle kunna godkännas samtidigt som alkoholpolitiken fortsatt betraktas som systematisk och sammanhängande. Detta i sin tur skulle innebära ett problem för bibehållandet av alkoholmonopolet vars rättfärdigande grundas på den restriktiva politik som alltid först i Sverige. Som förklaras i första stycket i detta avsnitt bygger monopolet på att det inte ska finnas något privat vinstintresse vid försäljning av alkoholdrycker samtidigt som tillgängligheten för dessa ska begränsas. Således skyddas folket mot alkoholens skadeverkningar. Om fler försäljningskanaler införs, oavsett hur begränsade dessa är, torde det vara svårt att fortsatt prata om ett skydd motiverat av folkhälsoskäl. Därför skulle det även finnas en risk för att detaljhandelsmonopolet inte längre anses vara rättfärdigat.

Även det faktum att fler aktörer skulle ges möjlighet, om än begränsat, att bedriva detaljhandel med samma alkoholdrycker som Systembolaget har ett monopol på, skulle innebära att det inte är ett monopol längre. Av fördiskussion i detta kapitel och analys i kapitel fyra framgår att meningsskiljaktigheterna på området är stora. En del menar att ett genomförande av gårdsförsäljning med bibehållande av monopolet är helt omöjligt medan andra ser det som en möjlighet. Vad gäller frågan

om hur förslaget förhåller sig till undantagen i artikel 36 finns det två möjliga svar. Det första är att gårdsförsäljning är möjligt att införa utifrån villkoren att den är begränsad och av traditionell samt hantverksmässig karaktär. Det andra är att gårdsförsäljning enligt förslaget anses vara diskriminerande samtidigt som alkoholpolitiken betraktas som osystematisk varpå bestämmelsen inte kan rättfärdigas med motiveringen att skydda folkhälsan. Vad gäller frågan om hur förslaget förhåller sig till alkoholmonopolet finns det även här två möjliga svar. Det första är att Systembolaget kommer att gå miste om sitt detaljhandelsmonopol om gårdsförsäljning införs. Det andra är att Systembolaget kommer att kunna bibehållas samtidigt som en begränsad försäljning sker genom gårdsförsäljningsbutikerna. Eftersom rättsläget till viss del fortfarande är oklart kan inga definitiva slutsatser kring dessa två frågeställningar dras. Däremot är jag av uppfattningen att gårdsförsäljning inte kan rättfärdigas genom undantaget, skydd för folkhälsan, i artikel 36. Om det skulle rättfärdigas har jag svårt att se detaljhandelsmonopolets fortlevnad.

Källförteckning

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 2009:22 En ny alkohollag.

SOU 2010:98 Gårdsförsäljning.

SOU 2021:95 En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker.

Propositioner

Prop 1998/99:134 Vissa alkoholfrågor, med mera.

Prop 2009/10:125 En ny alkohollag.

Remissyttranden

SIEPS remissyttrande Dnr S2022/00562 (2022-06-08). Yttrande över SOU 2021:97: En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker.

Litteratur

Doktrin

Bernitz, Ulf, Svensk och europeisk marknadsrätt 1: Konkurrensrätten och marknadsekonomins grundvalar, Upplaga 5:1, Norstedts Juridik, Stockholm 2019.

Bernitz, Ulf och Kjellgren, Anders, Europarättens grunder, upplaga 7, Norstedts Juridik, Stockholm 2022.

Hettne, Jörgen och Otken Eriksson, Ida, EU-rättslig metod: Teori och genomslag i svensk rättstillämpning, Upplaga 2:6, Norstedts Juridik, Stockholm 2011.

Nääv, Maria och Zamboni, Mauro. Red. Juridisk metodlära. Upplaga 2:2. Lund: Studentlitteratur AB 2018.

Weiss, Friedl och Kaupa, Clemens, European Union Internal Market Law, Upplaga 4, Cambridge: University Press 2014.

Tidskrifter

Butler, Graham, ”Reimagining the law on alcoholic goods in Sweden”, Europarättslig tidskrift, nr 3 (2023).

Hettne, Jörgen, ”Alkotaxi och alkoholpolitik – E-handel och gårdsförsäljning i Finland”, Europarättslig tidskrift, nr 3 (2016).

Internetkällor

Alkoholpolitiskt forums remissvar, ”Betänkandet: En möjlighet till småskalig försäljning av alkoholdrycker (SOU 2021:95)”, Alkoholpolitiskt forum, <https://www.regeringen.se/contentassets/f55782b5eedb4576885a07da9c57f3b5/alkoholpolitiskt-forum-ki.pdf>, hämtad 2023-12-27.

Bernitz, Ulf, ”Gårdsförsäljning är slutet för Systembolaget”, Dagens Industri, <https://www.di.se/debatt/gardsforsaljning-ar-slutet-for-systembolaget/>, hämtad 2023-12-27.

Hettne Jörgen, ”EU-rätten omöjliggör inte gårdsförsäljning”, Europa kommentaren, <https://europakommentaren.eu/2018/05/16/vad-sager-eu-om-gardsforsaljning-i-sverige/>, hämtad 2023-11-07.

Hettne, Jörgen, ”Replik: All gårdsförsäljning äventyrar inte Systembolaget”, Europakommentaren, <https://europakommentaren.eu/2018/07/16/all-gardsforsaljning-aventyrar-inte-systembolaget/>, hämtad 2024-01-02.

Leijon Karin, ”Nationella domstolar: en balanserande kraft mellan europeisk integration och nationell suveränitet”, Sieps, https://www.sieps.se/globalassets/publikationer/2020/2020_3epa.pdf, hämtad 2023-12-07.

Nilsson Simon, ”Gårdsförsäljning – En möjlighet för Västra Götalands län”, Svenskt Näringsliv, https://www.svensktnaringsliv.se/regioner/vastra-gotaland/t5vs55_gardsforsaljningpdf_1125106.html/Grdsfrsljning.pdf, hämtad 2024-01-01.

Regeringen, ”Gårdsförsäljning kan bli verklighet redan 2025”, Regeringen, <https://www.regeringen.se/debattartiklar/2023/09/gardsforsaljning-kan-bli-verklighet-redan-2025/>, hämtad 2023-10-29.

Sundbom, Joakim, ”Replik: Gårdsförsäljning äventyrar detaljhandelsmonopolet”, Europakommentaren, <https://europakommentaren.eu/2018/06/28/replik-gardsforsaljning-aventyrar-detaljhandelsmonopolet/>, Hämtad 2024-01-02.

Sveriges Riksdag, "EU:s politikområden", Riksdagen,
<https://www.riksdagen.se/sv/sa-fungerar-riksdagen/sa-fungerar-eu/eus-politikomraden/>, hämtad 2023-11-11.

Systembolaget, "Vårt uppdrag gör oss lite annorlunda", Systembolaget,
<https://www.omssystembolaget.se/salja-med-ansvar/vart-uppdrag/>, hämtad 2023-10-29.

Systembolaget, "Från bergsmän till Bratt", Systembolaget,
<http://www.systembolagethistoria.se/teman/ursprunget/>, hämtad 2023-12-02.

Systembolaget, "1955 - Systembolaget bildas", Systembolaget,
<http://www.systembolagethistoria.se/Teman/Ursprunget/1955---Systembolaget-grundnas/>, hämtad 2023-12-02.

Wagersten, Estrid, "Gårdsförsäljning i Finland – Så funkar det", Sveriges Radio,
<https://sverigesradio.se/artikel/6822881>, hämtad 2024-01-01.

Zander, Joakim, "Gårdsförsäljning: Skillnad på finska lingon och svenska druvor", Europakommentaren,
<https://europakommentaren.eu/2023/12/13/gardsforsaljning-skillnad-pa-finska-lingon-och-svenska-druvor/>, Hämtad 2024-01-03.

Rättsfall

Europeiska unionens domstol

Dom den 5 februari 1963 mål 26/62, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos mot Nederländska skatteförvaltningen, EU:C:1963:1.

Dom den 11 juli 1974 mål C-7/84, Procureur du Roi mot Benoît et Gustave Dassonville, EU:C:1974:82.

Dom den 25 januari 1977 mål C-46/76, Bauhuis v The Netherlands State, EU:C:1977:6.

Dom den 20 februari 1979 mål C-120/87, Rewe-Zentrale AG mot Bundesmonopolverwaltung für Branntwein, EU:C:1979:42.

Dom den 17 juni 1981 mål C-113/80, Kommissionen mot Irland, EU:C:1981:139.

Dom den 5 april 1994 mål 177 och 178/82, Van de Haar m.fl. EU:C: 1984:144.

Dom den 11 mars 1986 mål 121/85, Conegate Limited v HM Customs & Excise, EU:C:1986:114.

Dom den 18 februari 1987 mål 98/86, Brottmål mot Arthur Mathot, EU:C:1987:89.

Dom den 24 november 1993 förenade målen C- 267/91 och C-268/91, Brottmål mot Bernard Keck och Daniel Mithouard, EU:C:1993:905.

Dom den 30 november 1995 mål C-55/94, Reinhard Gebhard mot Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, EU:C:1995:411.

Dom den 23 oktober 1997 mål C-189/95, Brottmål mot Harry Franzén, EU:C:1997:504.

Dom den 5 juni 2007 mål C-170/04, Klas Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren, EU:C:2007:313.

Dom den 10 februari 2009 mål C-110/05, Europeiska kommissionen mot Italienska republiken (Italian Trailers), EU:C:2009:66.

Dom den 4 juni 2009 mål C-142/05, Åklagaren mot Percy Mickelsson och Joakim Roos, EU:C:2009:336.

Dom den 30 juni 2011 mål C-212/08, Zeturf Ltd mot Premier ministre, EU:C:2011:437.

Dom den 15 november 2015 mål C-198/14, Valev Visnapuu mot Kihlakunnansyyttäjä (Helsinki) och Suomen valtio – Tullihallitus, EU:C:2015:751.

Dom den 23 december 2015 mål C-333/14, Scotch Whisky Association m.fl. mot The Lord Advocate och The Advocate General for Scotland, EU:C: 2015:845.

